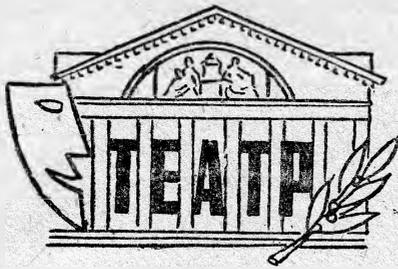


ОНЧЫКО

1

1983





Сергей ИВАНОВ

ОЛЬОШ

Кок ужашан, ныл сүретан драма

МОДШО-ВЛАК:

Ольош
Серук — аваже
Самайкин
Анна Степановна — колхоз председатель
Овоч — учетчица
Юля — колхозысо комсомольский организационный секретарьже
Горлач — }
Колька — } механизатор-влак
Метрий вате
Оксик
Зоя
Ик рвезе
Вес рвезе
Удыр-рвезе-влак

И КЫМШЕ УЖАШ

И КЫМШЕ СҮРЕТ

Колхоз председателын кабинетше. Устел, пүкен-влак, пырдыжыште озанлыкын очкылыкшо нерген плакатым моторын сбрастарыме.
Кенгеж эр. Сценьште, окна воктене, колхоз председатель Анна Степановна радио дене нарядым колыштеш. Репродуктор гыч Юлян йүкшө.

Юля. Умбажыже: Нылымше бригадылан үдымашке куд еным колташ, визымшылан — нылытым. Актуганов Ильялан склад гыч пасушко пырчыш шупшыкташ, Завгар Алексеевлан кок машиным прицеп дене күртнө корно станцийыш кермычлан колташ. Моторист Удаловым, техпомощь машиным — визымше бригада пасушко. Йолташ-влак, вашкыза, те пүтынь колхозым шенгеке шупшыда!

А ынде у увер нерген. Кожласола шөр комплекс пел няш планым тенгече темен. Тачысе кече гыч ончыл комплекс кумшқ кварталын планже верч тыршаш тўгалеш. Кожласола шөр комплекс — маяк! Моктена, моктена! Тендам, ўдыр-влак, Серафима Павловна, тендам вуйлатыше семын поснак саламлена! Галя Эпанаева ден Саша Васильев, таче комсомол комитетыш пурьза. Болгарийыште «Шөртнө шма» лўман санаторийыште каналташ тыланда путевка толын. Тидын дене «Элнет» колхозын радиоузелже эрденысе передачым пытара. Мемнам эрла эрдене 4 шагатат 30 минутышто колыштса.

Оксик (*пура*). Анна Степановна, поро эр лийже!

Анна Степановна. Поро, Оксик, поро!

Оксик. Мый йодыш дене пурьшым. Кузьма нерген палаш...

Анна Степановна. Мо тугай?

Оксик. Кузьма нерген, манам. Те тудым иктаж-кушко қолтен улыда гын, ватыже палышаш огыл мо?

Анна Степановна. Нигуш ок йом, толеш.

Оксик. Мо тенгече эрдене каен — толын огыл. Кушко кайымыж

нерген кеч шижтарем ыле, вет йӱсӱ огыл улнеже. Почеш коштым ом йӱрате, шкежат тыгай койышлан сыра.

Анна Степановна. Тый, Оксик, тачысе нарядым кольыч?

Оксик. Тачысе... Мый вет тенгечысе нерген ойлем.

Анна Степановна. Акуган корем вес велне тенгечак үден пытарышаш улыт ыле. А тушто трактор шогалын. Мотористын пашаже тыгай — сород ачалаш. Кузьма Федорович, очыни, тушто. А тый вигак ушкалаш?!

Оксик. Үдырамаш чон пӱрӱнгын гай кӱртнӱ лийже ыле. Мо чон дене йӱдшым эртараш. Ешыже уке мо? Йӱдшым могай паша? Тиде Ольошланжат пырчат ушан уке. Мый тудын аважым вашлийым, эргыжат таче мӱнгыштӱ мален огыл.

Анна Степановна. Ит ойгыро, Оксик, нигушкат огыт йом.

Оксик. Шӱмем пуйто зиян ваштареш таче йӱдвошт малаш эрыкым пуэн огыл...

Анна Степановна. Могай зиян? Таче үден пытарена — куанаш кӱлеш, куанаш! Пасу патыр-влакым пеледыш дене вашлияш ямдылалт. Кузьман кидше огыл гын, мемнан трактор, машина-влак тынар кумда пасум уянгден, куралын, пырчым куштен, киндым поген кертыт ыле мо? Уке! Садлан кае мӱнгышкет. Мый вашке визымше бригадыште лиям. Каласем. Оксик, манам, шке качымарийжым пасу капка дека уян шӱльӱ мелна дене вашлияш лектеш!

Юля (пура). Поро эр, Анна Степановна!

Анна Степановна. Салам, Юля!

Юля. Анна Степановна, радио дене ойлымем ыш келше мо?

Анна Степановна. Колыштым, колыштым, Юля!

Юля. Колыштын улыда гын, Кожласоласе үдыр-влаклан премийым!

Оксик. Мый, каем...

Анна Степановна. Кызытеш, Оксик, мелнам ямдыле, мелнам!

Оксик лектын кая.

Тый комсомол секретарьжылан Кожласолаште гына шотлалтат?

Юля. Ой, Анна Степановна, тыланда нигузе келыштараш огеши лий. Эре шагал, эре ок сите, эре ок йӱрӱ. А мыланем комсомол райком гыч каласышт: ямдылалт, районьсо комсомольский конференцийыште Кожласола шӱр комплексысе үдыр-влак нерген ойлаш тӱнгалат. Комсомол ЦК гыч тендан чапле пашадам лӱмын шымлаш толыт, маньыч. Теве доклад мыйын ямде. Ончалза!

Анна Степановна. Ушанем. Тыгай нарядым радио дене каласаш кӱ тыланет пуэн?

Юля. Теже вет тенгече олаште лийында.

Анна Степановна. Акуган корем вес велне тенгечак үден пытарышаш ылыч.

Юля. Трактор...

Анна Степановна. Адак мо лийын?

Юля. Мо лийын, мо лийын? Удышӱ-влак кечыгут пасушто вучен кененит. Горлач миен огыл...

Анна Степановна. Ачален эргарен дыр?

Юля. Ачалыде мо! Натуш Зиналан Элнет вес веч пуым шупшыктенит. Вӱма.

Анна Степановна. Тургым жапыште ӱрдыж пашалан кӱ нунылан тракторжым пуэн?

Юля. Анна Степановна, трактористше, шофержо тендан туп йомыдам веле вучен коштыт. Ольошат...

Анна Степановна. Ну, ойло?

Юля. Кечывал кечынак кок трактор дене Метрий ватылан, купеш пижын-пижын, пуым конденит. Адакат вӱма. Ольошат тушто ыле.

Анна Степановна. Нуно оренит мо? Таратышыжымат, кондышыжымат — суд ончыко!

Юля. Шукертак күлеш. Вүма дене ушышт каен.

Серук (*пура*). Анна Степановна, тыгай мыскаражым кө ыштылеш: таче ужар шудылан имным веле колташ логале, эр лүштыш— гүтынекак комплексыште. Шөржө ынде утен мо, нигöланат ала огеш күл? Молан таче молоковоз уке, «Беларусь» гын шинчажымат ынде кок кече огеш ончыкто.

Анна Степановна. Тый, Юля, эше мом вучет?

Юля. Теве (*кагазым шуялта*). Галя дене Саша нерген, киддам пыштыза. (*Анна Степановна кидным пышта.*) Таче Антонина Васильевна тунемше-влакым парникыште пашам ышташ колташ лие. Арнягыч парник киярым пуынеже. Мый тушко куржам. (*Кая.*)

Анна Степановна. Серафима Павловна, каласыза, Ольош мөнгыштыда паша нерген нимом ойлен огыл?

Серук. Кунам?

Анна Степановна. Тенгече кастене але таче эрдене?

Серук. Уке. Ынде кумшо йүд мөнгыштö мален огыл.

Анна Степановна. Кузе туге? А молан нимом ок ойло? Кушто коштеш? Гаражыште уке мо?

Серук. Уке.

Анна Степановна. Тиде эше мо тугае? Сейчас пален налына. (*Устел лукышто шогышо мутланыме аппарат пангам темдалеш, динамикыште гаражысе йүк-йүан, ала-көн мурымыжо шокта, изиш лиймеке, трактористын йүкишö*).

Илюш. Кө күлеш?

Анна Степановна. Гараж?

Илюш. Ну...

Анна Степановна. Кө тиде?

Илюш. Ну мый, Илюш.

Анна Степановна. Уж-ян Ольошым.

Илюш. Тудо уке.

Анна Степановна. А кушто?

Илюш. А мый пеш палем.

Анна Степановна. Тугеже Кузьма Федорович Удаловым ўж.

Илюш. Уке пын, кузе ўжам?

Анна Степановна. Тыйже тушто шкетын улат мо?

Илюш. Ну...

Анна Степановна. А кө тушто мура?

Илюш. Кө, кө. Аверкий.

Анна Степановна. Йүшö мо?

Илюш. Ну...

Анна Степановна. А учетчица Овоч?

Илюш. Ну...

Анна Степановна. Мо ну? Овоч, манам, кушто?

Илюш. Правленийыш чогаш куржо.

Анна Степановна (*пангам темдалеш, йүк-йүан чарна*). Тиде эше мо тугае? Тыгайжымак колалтын огыл ыле. Гаражшыге йүын шопеныт. Мый, Серафима Павловна, когындамат моткоч пагалем... Тый ала арам тынар ий Ольош деч ачажым шылтен илет. Эрге икшывылан ава кеч-могае сай лиеш гынат, пөръенгым вашталтен огеш керт.

Серук. Шижам, тый Ольошым гына титаклынет. Тудо мыйын эргы, колат, мыйын! Воктенже ачаж укем ынже шиж манын, мый тудлан чыла ыштенам. Мо армийгыч толын, кажне кечын гаяк йырже пöрдыт: «Ольош, пу кондаш тракторетым пу». «Ольош, айда кермычымы кондена, йүктем». Эре «йүктем», «йүктем», «йүктем». Калыкыште вүмажым вара Ольош шонен луктын мо? Кө деке Ольош арака дене коштын? Нигунам, нигö декат! А тудын деке күсенеш шылтен мыняре нумалыт? Тый вет от пале, кунар, йүд омым күрлын, мый тудын дене мутланенам. А тудо иктым вашешта: «Авай, кызыт арака деч посна ик запчастыымат нигö ок пу, ме тушто йүктена, тыште мемнам...»

Анна Степановна. Вүма, йүмаш утыж дене келгыш каен.

Серук. Очыни, кўлынак пижаш жап толын шуын. Йёсё жапыште Москва воктене 28 совет салтак шүдө дене толшо тушман ваштареш шогалын да чактарен. А меже вет коммунистшак колхозьшто витле нылытын улына.

Овоч (*сцена шенгелне*). Толза, толза, пурыза! Анна Степановна ончылно чыла раш каласыза.

Горлач (*пурыйшыжла*). Ну мо, каласем. Анна Степановна техникым эре аралаш, аралаш кўлеш манеш. А тый, пычкемыш вуй, техникыште мом умылет? Эре «давай», «давай», а мом «давай»? Ну йёра, мыйже «даю» лнеш. А трактор?

Овоч. Тыланда гараж уке мо?

Горлач. Уло. Чыла уло, пагалыме Овоч.

Овоч. Молан вара шайык меран семын эре ёрдыжкё ончыштат?

Анна Степановна. Овоч, молан таче шёрым комплекс гыч нангайыме огыл? Тракторист-влак кушто улыт? Мом ыштылыда?

Овоч. Ну вот, мый дечем йодыт, а мом мый ыштен кертам. Анна Степановна, вес пашашке огыда колто гын, олашке лектын кудалам, стройкыш але заводьш, кеч-кушко, шинчам нуным ынже уж. Пашалан машина але трактор уке, а логарыштан лийын, куш шонат, тушко кудалыштыт.

Горлач. Тау ыштыме олмеш «у-у-у-у». А мый, Кремгейсолаште йёршың у тяговый сцепленийым теве Колькан тракторжылан муынам.

Колька (*йўкиё чот оралгыше*). Ольош, муын...

Горлач. Ну, Ольош, мутат уке, Ольош. А кё нангаен? Кён тракторжо эре на ходу? А кё полшен?

Колька. Ольош...

Горлач. Мо Ольош? Мом адак пыште-пыште пыштымандет? Кунар гана ойлымо, йўдлан ушкал шёрым шокшо водар гыч йў. Вара чот леведалт воч! А тудо шошо гыч мланде кылмыкташ тўналмешке сарайыште мала. Герой! Базаров, Нехлюдин!

Овоч. Нехлюдин! Эх тый, кё тугай Нехлюдовшо палет уке, ала умыла вуйыштет чыла тован пытен.

Горлач. Нехай людин лийже, садыгак Колька марте тудлан у-у-у! Колька вет шыгыле гынат — Чемберлен, Копенгаген. Йўкшат Лягушкин черкысе онгыр гае!

Серук. Кушто Ольош?

Горлач. Ну, ойло, мом шангысек кертам маншыла «Ольош», «Ольош!» тёрштылат.

Колька. Кремгейсола Вёдыр Осып Клавдиян Зояжым...

Серук. Мо, трактор дене тошкен каен огыл?

Колька. Ватылан кондышна.

Серук. Кёлан?

Горлач. Ну тиде Колька, ну йёршың Нехлюдин, ушкалланат йыдалым пидыкта. Ну йылмет — ўпет гаяк кужу: салмавондо кутыш, ушетше гына коля поч кутышат уке. Ачат-ават вет кок нй наре, изи Колю кунам мутланаш тўнгалеш манын, вученыт, а ынде 17 нй наре тыйым эртак эскерыман — утыж дене ит мутлане.

Серук. Тый койышланыметым чарне, умылтарыза рат дене!

Горлач. Тенгече Зоям йўкташ шонен мийышна. Ольош, Зоя деч посна ом тарване, манеш...

Колька. К-кондыш мёнгыжё.

Серук, нимом пелештыде лектын куржеш.

Анна Степановна. А ну, шичса!

Колька дене Горлач шинчыт.

Ну, кузе умбакыже илаш тўнгалына? Эре вўма, эре пайрем?

Горлач. Анна Степановна, илыш эре шолын лўшкен шогышаш, уке гын пунышкет, шопет. Чын огыл мо?

Анна Степановна. Туге лийже...

Горлач. Ме кок илышым огына иле вет.

Анна Степановна. Тугаят улыт, ик илышыштымат шот дене илен огыт мошто.

Горлач. Мыйын гын трактор эре на ходу.

Анна Степановна. На ходу гын, молан вара тентгече Акуган корем вес велне үден пытарен огыдал?

Горлач. Наряд...

Анна Степановна. Могай наряд, кушко?

Колька. Анна Степановна, таче пытарена.

Анна Степановна. Таче весе-влак үден пытарат, а те ынде ни машинаш, ни тракторыш огыда шич.

Горлач. Кузе, Анна Степановна?

Анна Степановна. Теве тыланда кагаз, шичса, чыла радам дене возыза.

Горлач. Йбра, возена, мом?

Анна Степановна. Молан тентгече колхоз паша олмеш Элнет вес веч Натуш Зиналан пуюм шушышкытен улыда? Вара Метрий ватылан Мүклай куп гыч мыняр литр аракалан, шке вуйдам, колхозын техникыжым ужален, пуюм шушышкытенда?

Овоч. А кунар горючийым йўлалтат? Вара бухгалтерий ончылно мый вожыл шого.

Анна Степановна. Тидын нергенат возыза! Сита! Койышдам снчыктышда! Мый вашке пурем. Ямде лийже. (Лектеш.)

Горлач. Овоч, ну мо кўлешлан тарватышыч! Шып-йывышт төр-лена ыле. Сыренат? Ольошын арня гыч сўанже.

Овоч. Шойыштат.

Горлач. Кб?

Овоч. Тый!

Горлач. Мый, тый, тудо! Ме, те, нуно! Грамматика!

Колька. Нехлюдин!

Овоч. Те возыза! Возыза! Грамматикым сайын паледа!

Ольош (пура). Ах, те тыште улыда? Пеш мотор улыда! Висвис! Председательын кабинетыштыже мом удаш шонедат? Умдыла нōшмым? Ах, саботажник тўшка, пасушто ўдышб-влак, тендам вучышыла, мален-мален ноен пытенят, телла омыштат уке, а нуно Дусенька воктене!

Колька. Ме...

Ольош. Мый тыланда кб улам?

Колька. Здравия желаю, товарищ заведующий гаражом!

Ольош. А солистын йўкшб куш йомын?

Горлач дене Колька (иканаште). Здравия желаем, товарищ заведующий гаражом!

Ольош. А кб тугай Овоч? Учетчица! Экономка! Материальный стимулированный!

Горлач. Чыным ойлет, Ольош! Симулянт тудо!

Ольош. Кб?

Горлач. Шке ойлет вет, симулянт тудо!

Ольош. Тый кунар классым, у-у-у, курсым пытаренат?

Колька. Мый палем: тудо курс, э-э, кураш понгым пеш йората.

Ольош. Ситыш, ситыш лоргаш! Профессор-влак! Те, ужамат, ик курсым гына пеш чаплын паледа — кузе темкалаш. Молан Дуська шўлькан? Кб мыйын йоратыме ўдырем ўмбаке шышталгаш тўгалше лўйжым шырен коштеш? Тый, тый? Кеч иктаж гана ужам—унчыливуа капка менге пелен сакем! Вуйлатыше-влак мутланыме годым мольшт кушто лийшаш улыт?

Колька. Омса шенгелне!

Ольош. Тугеже йолдажым кўварышке кб пудален?

Горлач дене Колька лекташ тарванат.

Ольош. Мемнам вучалташ!

Колька. Здравия желаю, тов...

Ольош. Ну! (Горлач дене Колька лектыт.) Эр лупс гай яндар чонан шүмбелем, молан шинчат шүлыккан?

Овоч. Пасушто ўдышө-влак...

Ольош. Тыгай пычырик пашалан йоратыме ўдырем... ойгыра?

Овоч. Кө тыйын йоратыметше?

Ольош. Тый. Лач ик тый гына.

Овоч. А Кремгейсола ўдыржө?

Ольош. Катится, катится голубой вагон. Шүкшө Кремгейыште кө шкаланже ўдырым муын кертеш, ала. Тый тушто кен иктаж ўдырым ужынат?

Овоч. Мый тушко коштмаш уке.

Ольош. Дусенька, шүмбелем, мыят уке.

Овоч. Тый Зоя лүман ўдырым йүкташ миенат манын оялат.

Ольош. Кө? Кө ойла?

Овоч. Горлач.

Ольош. Тудын, ужамат, адак пылыш тўнжө йүкшаш тўгалын. Ырыкташ логалеш. Кушко вет чўчен коштшо нержым шўшкеш. Тамак логар! Мый тудым чынжымак каяка пелен сакем! Теве ужат!

Овоч. Огеш кўл. Тугеже...

Ольош. Тол, тол лишкырак, канде шинчан мотор шўшпыкем! Шўшпык игем, тый вет йүксө пыстым гай...

Овоч. Тый ондалет.

Ольош. Армийыште улмем годым тыйын почешет кө куржталын? Студент!

Овоч. Кеч-кө куржталже, чонем тыйым вучен. Тыйын ончылнет кўч нарат титакем уке.

Ольош. Тыгак кўлеш! Тыгак кўлеш! Мыйын йоратыме ўдырем, якут алмаз гай вошт койжо, кавасе шўдыр семен эре чолгыж шогыжо. Тый, Дусенька, лач тыгае улат!

Овоч. Тенгече тошкемыш мияш сөршышчы?..

Ольош. Катится, катится голубой вагон... Анна Степановна запчастылан колтыш.

Анна Степановна (пура). Овоч, тыйым гаражыште вучат.

Овоч. Йбра. Куржам. (Лектын кая.)

Ольош. Йоча эше, вожымеш.

Анна Степановна. А тый утыж дене кугу лийынат?

Омсам почын кычкыралеш.

А ну, пурыза!

Горлач ден Колька пурат.

Ольош. Анна Степановна, полшыза! Йоршын орынам, мом ыштаташ?

Анна Степановна. Ойло, ойло, колыштам.

Ольош. Чыланат мыланем марлан толнешт. Вот южгунам шинчамат пўал ом шукто — а ўдыр уже ямде... йоршын аптрал. Вот тендан манме семен, тыгеат-тугеат туман ончышым, вара шкаланем шке каласьшым. Вучымо жапна толын шуын. Куэрласола Ольош — на все руки мастер, шке ялжым кок мотор кид дене пойдараш шонен пыштен! Шоналтет — картузым ушшала. Кө тыге ойлен?

Горлач. Нехлюдин!

Ольош. Могай ял гыч? Кужун шонаш йоратен огыл, но каласен моштен. Анна Степановна, те паледа, мыйын ачам уке — садлан сўаньште эн почетный, кугун пагалыме вер да ушан вуйлатышын ойжо — тендан!

Анна Степановна. Могай ой, могай сўан?

Ольош. Те Кремгей Зоям паледа?

Анна Степановна. Ом пале.

Ольош. Ну, кузе тыге Кремгей Зоям огыда пале? Лачката чурриян, кашше теве... уке, тый дечет (Горлач ўмбаке ончен) кўкшырак,

шөртнобө пүян. Шыргыжалеш гын, чыла монден, кок-кум тылзаш паша-даретым тыманмеш ончыкыжо шыр-гор луктын пышет. Удыр—шүдыр! Киноартист!

Колька. Ка.

Ольош. Могай тылат «ка?» «Ка» опыл, а киноартист.

Колька. Ка.

Горлач. Киноартистка маннеже.

Ольош. Ончыза, грамотей лектын, Нехлюдин. Ну уж, тыйынлык огыл!

Анна Степановна. Кок-кум тылзаш пашадарет огеш сите.

Ольош. Ешарена.

Анна Степановна. Кушеч вара ешарашшыже шонет?

Ольош. Тендан чурыйыштыда, Анна Степановна, куан огеш ши-жалт.

Анна Степановна. Уден пытарышаш олмеш, вумалашке, вес яллаш йуаш трактор дене...

Ольош. Ме...

Анна Степановна. Тыланда кажне кечын сун, пайрем, амал гына лийже. Шотлен налза, кунар тужемаш энгекым конден улыда. Кушто Кузьма? Мом ыштен улыда?

Ольош. Мом? Мом?

Анна Степановна. Актуган корем дене қокымшо сутка трактор арам шога! Тетла руль воктеке огыда шич, суд ончылно мутым кучаш тунгалыда!

Ольош. Суд, суд! Мый шке судья лийын кертам. Калык суд мемнан гайым умыла. Тынар техника улмо умбачын вара чевер маке гай удыр деке казам кычкен каяш мо?

Анна Степановна. Трактор дене! Кушто Кузьма, тудо тендан дене лийын?

Ольош. Председатель, тый мыланна статьям ит тушко. Ме удыр деке миенна, а Кузьма деке огыл.

Анна Степановна. Тугеже те кумытын гына лийында?

Ольош. Да, кумытын гына. Мый чыным ойлем?

Горлач дене Колька. Чыным!

Анна Степановна. Тугеже те Кузьмам ужын огыдал?

Ольош. Уке! Кузьма изай районыш кудалын.

Анна Степановна. Молан?

Ольош. Молан, молан? Эмлалташ.

Анна Степановна. А мо лийын?

Ольош. Толеш. Шке каласа. Изи огыл.

Анна Степановна. Ну мо, Виктор деп Колька, каен кертыда, а тый кодат.

Горлач ден Колька лектын каят.

Анна Степановна. Удырым кондашыже ават дечын йодынат?

Ольош. А тудо ко деч йодын?

Анна Степановна. Мом?

Ольош. Ала марлан лектын, ала так... ко пала.

Анна Степановна. Кузе тыге ават нерген ойлаш тоштат?

Ольош. Катится, катится голубой вагон...

Анна Степановна. Тый аватын чонышкыжо келгынарак ончалын отыл, ала тудо кызтат йората. Тыйын семен таче ик удырым, эрла весым ондален коштшо але ятырын улыт. Молан тый шкендым нунын олмыш ынет шынде, ик жаплан одалалт кодшо самырык удыр олмышто лийын ончо—кузе чонетлан чучеш?

Ольош. Нуно вет шке пижедылыт, шке. Кажныжын онгыштыжо кугу плакат кеча: «Мыйым марлан нал!»

Анна Степановна. Пелашым шкаланет шинчат дене огыл, пылышет дене кычал—тиде икте, а весыже—тыгай койышым ужат гын, умылтаре самырык удырлан—вет чатка, шотан корно уло. Көн ум-

баке ончен, тыгайже лийыныт? Нуно, очыни, тыгай плакатым кучен шо-
чын огытыл?

О л ь о ш.

Скатертью, скатертью дальний путь стелется.
Каждому, каждому в лучшее верится.

А молан мыланем шонаш? Йырваш чылан икгай улыт.

А н н а С т е п а н о в н а. Тыйын кажне кечын у ўдыр.

О л ь о ш. Йӱратат! Анна Степановна, тул йыр тўрлӱ шына, ўвыра
пылла пӱрдыт. Вара тулжо титакан мо? Мыйт нуным... йӱратем.

А н н а С т е п а н о в н а. Йӱрате. Айдеме семын.

О л ь о ш. Анна Степановна, ончалза, ўдыр-влакше вет могай улыт!
Брюкым чиялал колтат, капыштым гын нимогай скульптор тыге кельш-
тарен огеш керт. Чиемже могыр воктенже пижын шинчын, шонет. Туге
локшич шогалтыме — ѳндал колтыметым от шиж. Йомат. Те Кремгей
Зоям паледа? Мый шинжынат шым шукто, кузе тудын суртышкыжо кум
рат дене пурен шогалыым.

А н н а С т е п а н о в н а. Могай эш кум рат?

О л ь о ш. Кум рат тиде — пурла кидыште—пурлаш, шола кидыш-
те — подылаш, а покшелне — мыйшке!

А н н а С т е п а н о в н а. Тый мом ыштылат, мом ыштылат? Кел-
гыррак шоналгаш ѳрканет але, эре тыге вўмалашке коштын, самырык
илышетым когартен пытарынет? Кушто тенгече йўдым лийында?

О л ь о ш. Пижыныт. Тўшкан, рўжге ыштымаште романтика, ге-
роизм! Рўжге, тўшкан ышет — тўшкан шинчын...

А н н а С т е п а н о в н а. Подылат.

О л ь о ш. Вўма — калыкым пырля уша. Келшымаш. А кушто кел-
шымаш — тушто...

А н н а С т е п а н о в н а. Кленча воктене келшымашын ўмыржӱ кў-
чык.

О л ь о ш. А молан мыланем кужу ўмыр?

А н н а С т е п а н о в н а. Романтика, героизм... Кеч келгыррак шо-
налтем ыле. Кумылым тарватыше нине мутым молан амыртет? Армий-
ыш миен тольыч, кумыл нӱлтын пашаш пижыч. Ме тыланет машина
паркым, самырык рвезе-влак дене пашам ышташ ўшанен пуышна. Тый-
ым чылан йӱратеныт. А ынде кушко шуынат? Вўма, арака! Келгыррак
шоналте — ег вўрым йоктараш кугу уш огеш кўл. Тый шинчавўдыштым
коштен керт.

О л ь о ш.

Медленно минуты убегают вдаль,
Встречи с ними ты уже не жди.
И хотя нам прошлого немного жаль.
Лучшее, конечно, впереди.

(Окнаш ончалеш.) Зоя! Зоя! Тол, пуру! Анна Степановна, вучалтыза,
мый тыланда киноартисткым ончыктем. Зоя! Зоя! (Куржын лектеш.)

С а м а й к и н (пура). Председательым, чынжымак, пеш эр гына
шке кабинетыштыже ужын кертат. Поро эр лийже!

А н н а С т е п а н о в н а. Салам.

С а м а й к и н. Районысо прокуратурын следственный отделже гыч
С а м а й к и н Алексей Сергеевич.

А н н а С т е п а н о в н а. Лекцийым лудаш?

С а м а й к и н. Уке.

А н н а С т е п а н о в н а. Кольштам.

С а м а й к и н. Тендан колхозышто 40—45 ияшрак Кузьма дўман ег
уло?

А н н а С т е п а н о в н а. 40—45 ияшрак, Кузьма... Удалов Кузьма
Федорович уло, гаражыште слесарь-мотористлан ышта.

С а м а й к и н. Те тудын фотосўретшым ончыктен огыда керт?

А н н а С т е п а н о в н а. Почет онаште ыле, да йўмыжлан коран-
даш логале. Мӱнпыжӱ каласен колгаш гын, йочаж-влак тыманмеш кон-
дат.

Самайкин. Огеш күл. Кушто тиде тендан ойлымо Удалов Кузьма Федоровичым ужаш лиеш?

Анна Степановна. Ужашыже... Шукерте огыл ватыже толын кайыш, таче мӱнгыштыжӧ мален огыл, манеш. А молан Удаловшо кӱлеш, мом ыштен?

Самайкин. Таче йӱдым «У корно» колхозын шофержо райбольницыш егын капшым намен.

Анна Степановна. Кушеч? Кӧн капшым?

Самайкин. Шофер рейс деч вара мӱнгыжӧ, колхозыш пӱртылын. Кӱварсола шенгелнысе корем дене кок трактор шоген, тендан колхозын. Кум рвезе, очыни, тракторист-влак, тиде шоферым полшаш йодыныт. Райбольницыш черле егым нангайыш. Шофер келшен. Медицинский полыш содор кӱлын. Больница лишан гына шофер колышо егын капшым нангайымым умылен. Кузьма лӱман егым пуштмо.

Анна Степановна. Тиде эше мо тугае? Да мый тенгече эрдене гына тудын дене гаражыште мутланымшым.

Самайкин. Ончалза, тиде ег... (Фотосӱретым ончыкта.)

Анна Степановна. Ну, конечно, Кузьма Федорович Удалов, тудо! Ай, ай, ай! Кум йочаже... Кӧ, кӧ тыге ыштен? Молан?

Самайкин. Тендан колхозын кунар тракторжо уло?

Анна Степановна. Кандаш «Беларусь», коло шым гусеничный ДТ-75.

Самайкин. Тенгече ДТ-75 трактор-влак могай пашаште лийыныт?

Анна Степановна. Кок трактор гаражыште ачалымаште шога, мольышт ӱдымаште.

Самайкин. Кӱварсола шенгелнысе корем тендан огыл, а «У корно» колхозын мландыже. Туге?

Анна Степановна. Да, нунын.

Самайкин. Могай паша дене тушко кок тракторым колтен улыда? Тракторист-влакын фамилийышт, лӱмышт?

Анна Степановна. Тыште могай-гынат йонгылыш, очыни. Шкенан пасушто паша шӱй дагыт, могай сомыл дене вес колхоз пасуш лекман?

Самайкин. Трактор-влакым колтен огыдал лийже, а Удаловым?

Анна Степановна. Кузьмаланат тушто нимом ышташ, шкенан кок трактор гаражыште шога, эше пасуштат ачалыман. Слесарь-моторист — тудо шкетын.

Самайкин. Правлений огыл гын, кӧ весе колтен кертын?

Анна Степановна (телефон трубкал налеш). Андрей Иванович, тый тенгече Удалов Кузьмам гараж гыч куш колтенат? А кӧ эше куш колтен кертын? Нигӧ огеш пале. Гараж вуйлатыше гыч Ольошым корандаш, корандаш кӱлеш манын, кунар гана ойленам ыле. Утыж дене йӱаш тӱнгалын. Вот эре тыге. Председатель утыж дене шыде, тудлан эре ок йӧрӧ, кычалтылеш... Тугеже от пале? Ну йӧра! (Трубкал пышта.) Кузьма Федорович шотышто могай-гынат йонгылыш уло дыр? Тудо пеш поро кумылан, ӱнгышӧ егыс. Кредал коштышо мойн огыл, пушташ тудым нимолан. Те, Самайкин йолташ, чын умылыза, тыгай шучко паша мыйын уло вӱрем шолаш пурта. Намысланже намыс, да вучыдымо ойган увер... Самайкин йолташ, а молан пуштмо, манын шо-неда? Ала иктаж-могай чер дене колтен?

Самайкин. Тиде егын капшым йӱдым врач-влак онченят.

Анна Степановна. Вара тудын капыштыже кырыме але кӱзӧ палым муыныт?

Самайкин. Вуйыштыжо, шола велне, кугу сусыр лаке уло.

Анна Степановна. Кӧ-гынат вуйжо пыч перен?

Самайкин. Тыге лектеш. Мыланем механизатор-влакдам ужаш кӱлеш.

Серук (пура). Анна Степановна... Тый, Алеша!

С а м а й к и н. Мый, Сима, мый. Салам лийже!

Серук. Салам.

С а м а й к и н. Ну вот, мутнат йомо.

Серук. Йӱршын вашталтын отыл, манаш лиш.

С а м а й к и н. Тыят тугак.

Серук. Ме мо, терыс коклаште...

Анна Степановна. Мом ойла, а? Пўтынь кундемлан эн ончыл ег, молодежный шӱр фабриком вуйлатыше! Терыс коклаште?! Серафима Павловна, вет онгыштет орденым, медальым сакаш вержат кодын огыл, а тый: «терыс коклаште».

Серук. Мемнан декше кузе, унала, але?

Анна Степановна. Пасу пашам тергаш. Ну, вара, Алексей Сергеевич, самырык-влак ончылно лекцийым, докладым ышташ кўлеш, шонем. Мемнан калык тыгайым йӱрата. Мый гын кажне у егын ойгыштыжо шкаланем мом-гынат палыдымым муам. Но му, Алексей Сергеевич, пасушко каена, але?

С а м а й к и н. Да, да, пасушко. Тый кузе, Сима, кушто кызыт илет?

Серук. Ачай-авай суртыштак.

Анна Степановна. Каена! *(Каяш тарванат.)*

С а м а й к и н. Мый тыште ик кече веле огыл лиям.

Серук. Йӱра.

С а м а й к и н. Каена.

Анна Степановна дене Самайкин каят.

Серук *(шкетын, икмыняр жап тарваныде шога)*. Кузе тыге, Алеша? Ындыже мом мый тудлан ойлем? Тынар жап. Кӱ вучен? Пуйто тентгече веле тудым ужынам. Ой, юмыжат. Шулен шушо ойгем угыч пудыратегыс? Ала ынде тыгак лийшаш? Йоча, йоча... Молан толыннат? Молан?

Ольош Зоям, кидше гыч кучен, виешак председателынь кабинетышкыже пурта.

Ольош. Тол, Зоя! Иг ӱр. Пуро! Анна Степановна! *(Аважым ужсын.)* Авай! Тый тыште улат? Пеш йӱра! Ончал! Кӱ тиде, палет? Шарнет, калык семын суртыштем шўмеш пижше оръенгым кунам ужам гын, манын эре ойлет ыле. Кугу шонымет толын шуын! Тиде Зоя! Мый тудым...

Зоя. Алик, чарне. Те аваже улыда? Ида колышт тудым.

Ольош. Уке, уке, Зоя! Иг чаре! Тыланет лийын...

Зоя. Мемнан деке миеныт. Алик шортшашла сӱрвала. Мый тыге ом келше!

Ольош. Авай, ончал сайракыи! Киноартистка!

Зоя. Алик, огеш кўл. Ойлаш эрыкым пу!

Ольош. Ойло, Зоя! Ойло! Тыйын мутет Элнет курыкысо ший паштай шыргыкта.

Зоя. Умыледа, нуно энтегыш, кугу ойгыш логалыныт.

Серук. Могай ойгыш?

Ольош. Зоя, тый мо деч лўдат? Кӱ деч? Ме тачак возалтына. Чыла законно лийже! А возалтмеке, кудалтына. Шем тенгыз, Байкал.

Зоя. Уке, уке, Алик!

Ольош. Тый дечет посна мый илен ом керт. Порсын ўпетым йўд-кече шераш ямде улам. Чонем йўла, ой, кузе йўла! Мый йӱратем! Авай, ой, кузе мый тудым йӱратем!

Серук. Мо лийын?

Зоя. Нунын йолташыштыт...

Ольош. Тудо ила! Ила! Мо тудын дене лиш? Киялтат — толеш.

Серук. Кӱ?

Ольош *(куштымо семым муралтен, Зоя деке лишемеш)*.

Илен мемнан уремыште рвезе,
Коштын тудо мурен чўчкалтен.

Жил на нашей улице Утесов Лея,
Песни под гитару напевал.

(Ольош чоң йёсыж дене мурен кушташ тўналеш.) Кушто, Зоя! Кушто!
(Зоя тарваныде шога, Ольош, утыж дене ылыжын, мурен кушта.) Кушто,
Зоя! Кушто! Авай, ончал, могай тудын капше, киноартистка!
Серук. Алеша! Чарне кызытак! *(Омса ончылно Кузьман вате изи
азам кучен шога. Ольош, тудым ужын, мурен куштымыжым кенета
чарна, сукен шинчын, нюслен шорташ тўналеш.)*

КОКЫМШО СҮРЕТ

Действий председателынь кабинетыштыжак эрта. Анна Степановна ден Метрий вате писын пурат.

Анна Степановна. Эрте, шич.

Метрий вате. Мо ынде тольым, мом каласынет ала. Бригадир Лизук ойла: тыйым, манеш, председатель шкеж деке ўжыкта. Содор кай. Мо ынде тольым...

Анна Степановна. Ончыгече пуым кондыктенат?

Метрий вате. Мо ынде, шукертак кўлеш ыле да, эше шошымак ямдылыме ыле, тельже ок вучо вет. Кызыт от кондо гын, вара шыже лавыраште Мўклай купыш кузе пурет?

Анна Сергеевна. Кё кондыш?

Метрий вате. Мо ынде, кузе кё?

Анна Степановна. Пужым кё кондыш, манам?

Метрий вате. Ончычшо Степан Аверкий сёрыш. Метрий вате снгай, ит ойгыро, «волжский» лиеш—пуат лиеш, манеш ыле. Ончем, Натуш Зиналан Элнет вес веч кондат, мьят тушко содор гына куржын мийышым, Зинаан амал дене кондыктем, шонышым, а Аверкий кари-мурым веле колта.

Анна Степановна. Вара?

Метрий вате. А мо вара? Йёра эше туштак «на вся рука Ольош» ыле. Пеш йўшыла ыш кой.

Анна Степановна. Йўшыла ыш кой... Тудо вет тракторист огыл, а гараж вуйлатыше.

Метрий вате. Мо, чыланат тудым «на вся рука мастер» маньтыс. Тракторымат, комбайнымат, машинамат модын-воштыл веле виктара. Ончен брат. Шуко гана вольыклан шудымат «пыт-пыт» дене начас конден кудалта. Каласен гына шукто.

Анна Степановна. Кунар тўленат?

Метрий вате. Мо ынде, так ойлет вет. Кызыт оксам кё налеш? Мый ончычшо Ольошлан оксам пуынем ыле. А тудо ойла: кёлан кўлеш тыйын оксат. Тый дечет оксам нал да вара о-о-о, кузе гала, о-о-о-псыш, манеш.

Анна Степановна. Могай эше ОПС?

Метрий вате. Ала. Вот тиде ОПС дечет лўдеш. Кё тугай ала, телевизорымат ончем—ужалтын огыл. Ала о-о-опс, ала...

Анна Степановна. ОБХСС?

Метрий вате. Вот-вот-вот, лачак тудо!

Анна Степановна. Кунар йўктенат?

Метрий вате. Мо, нылытын ылыч, кок атым Натуш Зинаан кудывечыште йўыч. Вара «пеленат нал» мане.

Анна Степановна. Кё?

Метрий вате. Ольош.

Анна Степановна. Умбажыже?

Метрий вате. Вес атым купышто йўыч. А кудывечыш конден ястарымеке, эше кок атым. Кызыт вет шергештын, ожно гын пуым але шудым кондынет гын, конный двoryш миет, Йогор Васеклан ик атым тушкалтет да, на тыланет, имне кечыгутлан ыле. Кызыт ынде имньыжат шёртнё виси—ужнет гынат уке. Лач картинкаште але телевизорышто веле ужат.

Анна Степановна. Тый шке ушкалетым күтүш колтенат? Колтенат. Шөржымат лай шинчаш нөрөпышкет нуртен шынденат? Шынденат. Шканет пуймат, шудымат колхоз машина але трактор дене кондет. А колхозын — керек, айда шөржат локтымалтше, ушкалжат кок сутка дене газетым лудын шопыжо, тракторист ден шофержат йўын во-зышт. Мом йўктенат?

Метрий вате. Мо ынде, динатуратем ыле, вара кум ате примус ылыжтымем. Кызыт чылан тидым йўйт.

Анна Степановна. Закон почеш тыйым судитлаш күлеш.

Метрий вате. Мо ынде, мый титакыш лектым. Чылан йўктат.

Анна Степановна. Мемнан дене — ныл шүдө витле озанлык. Кажныжлан машина але трактор күлеш. Идалык мучко кажне кечы механизатор-влаккан, вумалашке коштын, эре йўын гына кийыман? Тые мо? Нылымше ден визымше бригадылаште эше үден пытарен огы-тыл. Чыланат йўктат... Молан кўлын тыланет але Натуш Зипалан ты-наре нуным йўкташ, а? Кузе тидым суд ончаш тўналеш — кызыт кала-саш йўсө, но те кугу преступленийым ыштен улыда.

Метрий вате. Ой, юмыжат, молан...

Анна Степановна. Колхоз паша гыч, нигө деч йодде, наряд деч посна, тракторист-влакым шолып коранден улыда, тиде шагал, па-ша жапыште нуным йўктен улыда, ну, умбакыже шкат палет, Кузьма...

Метрий вате. Анук, манам. Юмо гай лий, суд мартежак ит шук-то. Кузьма мыйын кидем гыч кок стаканым веле йўын. Мый дечем са-як, манаш лиш, лектын кайышт. Ия логар тўшка, айдеме семын йўын огыт мошто. Кушеч палет, могай пундыш йымалне кишке кия. Палем-тын, шўвалам ыле. Шонго вуешем! (Лектын кая.)

Самайкин (пура). Поро кече, Анна Степановна!

Анна Степановна. Салам лийже, Самайкин йолташ!

Самайкин. Мый правленийышке трактористым ужшо-влакым ўжыктенам, тендан кабинетыште... эртараш лиш?

Анна Степановна. Пожалуйста, пожалуйста, Самайкин йол-таш.

Самайкин. Каласыза, Анна Степановна, механизатор-влак кок-ла гыч Удаловлан кө шыдешт коштын кертын?

Анна Степановна. Тиде йўдым мый тўрлыжымат шоненам. Орам, нигузе шонен ом му, кө тудлан шыдым кучен коштын кертын. Удалов, кузе каласаш, пеш ўнышб ыле, шуко мутланаш йбратен огыл.

Самайкин. А йўмекыже?

Анна Степановна. Тиде шотышто ситыдымашыже лийын, йў-мекыже, йылмыже лывырге лиш ыле. Но нигунамат шурген коштымж нерген колалтын огыл.

Горлач ден Колька пурат.

Горлач. Мемнам...

Анна Степановна. Прокуратура гыч следователь ўжыктен?

Самайкин. Семейныйшт?

Анна Степановна. Щеглов ден Эканов.

Самайкин. Да. Шичса.

Анна Степановна лектын кая.

Горлач. Мый Эканов Виктор Васильевич улам.

Самайкин. Те, Эканов, вараш кодын толында. Тыланда кандаш шагатлан каласыме, а Щегловлан лу шагатлан.

Горлач. Ялыште кө шагат дене ила, олесе семын шагат дене гы-на пашаш кошташ тўнгалат гын, пеш кугун от ворандаре.

Самайкин. Те, Щеглов, вучалтыза, мый тендам ўжыктем.

Горлач. Мом тушто вучалташ да монь.

Самайкин. Мый Удаловым пуштмо нерген шымлен, терген на-лаш толынам.

Горлач. Илымыже шуын огыл, вот и тўнчыген, тудым пушташ көлан күлеш.

С а м а й к и н. Следствийлан мешанчыкым ыштылаш тўгалыда гын, ик жаплан петыраш логалеш. Тыгай пашам тергыме годом торешланыше ег уголовный кодексын статьяже почеш идалык гыч вич ий марте зрыкан илышым йомдарен кертеш.

К о л ь к а. Тый эре, мый гына кертам маншыла, тӱрштылат. Нелеш ида нал, мый вучалтем. *(Лектын кая. Горлач пўкеныш шинчеш.)*

С а м а й к и н. Эканов...

Г о р л а ч. Виктыр Васильыч. Қоло кок ияш.

С а м а й к и н. Але марте судитлалтын огыдал?

Г о р л а ч. Мо, мый ораде улам мо?

С а м а й к и н. Те палышаш улыда, мыланна шоякым ойлаш огеш лий, тидланат статья уло.

Г о р л а ч. Ну, лучко суткам шинченам.

С а м а й к и н. Молан?

Г о р л а ч. Ик ганаже Йогор ватын Илюшыжо пижын ыле. Мый тудым мушкынденам.

С а м а й к и н. А вес ганаже?

Г о р л а ч. Ола гыч артист-шамыч толыныт ыле. Ялыштына шукынжо дружинник лийыныт, а мыланем комсомол секретарь Григорин Юля повязкым ок пу. Йўшӱ улат, манеш. Ну, мый тудым... ават мут дене. Адак лучко сутка.

С а м а й к и н. Вўмаште ыштен налме оксам кӱ дене пайлен улыда?

Г о р л а ч. Мыланем нигунам оксам пуэн огытыл.

С а м а й к и н. А кӱ налын?

Г о р л а ч. Ольош, завгар семын, а Кузьма изай слесарь семын.

С а м а й к и н. Кунар гана тый нунын налмыштым ужынат?

Г о р л а ч. Нуно коктын эре ик ой дене ыштат ыле.

С а м а й к и н. Пытартыш гана пум кондаш каяш кӱ таратен?

Г о р л а ч. Ольош.

С а м а й к и н. А пу кондаш наряд лийын?

Г о р л а ч. Уке.

С а м а й к и н. Кунар рейсым ыштен улыда?

Г о р л а ч. Эрдене Элнет вес веч Натуш Зиналан кондышна, вара Мўклай куп гыч Метрий ватылан.

С а м а й к и н. Вара, умбакыже?

Г о р л а ч. А мо вара, Ольош кудалына, манеш, Кремгейсолаш. Тушто мыйын киноартистка гай ўдырем уло, манеш.

С а м а й к и н. Тыге те кок трактор дене кудалында Кремгейсолаш?

Г о р л а ч. Оза кўшта гын, кузе от кай.

С а м а й к и н. А Удалов кӱн тракторыштыжо лийын?

Г о р л а ч. Нуно Ольош дене ылыч, а ме Колька дене.

С а м а й к и н. Умбакаже?

Г о р л а ч. Мыйын свет—фара уке. Мыйым ончылгоч колтышт, а шенгел тракторышто — Ольош ден Кузьма изай. Паказын корем—тиде ия, шучко корем. Тиде корем деке шумеке, Ольош, мыланем волгалтараш, манын, шке тракторжым шогалтыш. Мый сер курыкыш кўзен кайышым, а Ольош ямдылалт кодо. Изиш лиймеке, ончем, Ольошын фара волгыдыжо йомо. Шогальым, вучем-вучем — уке. Тракторжат эркын веле мўгыра, а фарын волгыдыжо уке. Шўмемлан ала-мо нелын чучын колтыш, волышым. Мийышым коремыш, а тушто...

С а м а й к и н. Вара? Воле коремыш, мом ужат?

Г о р л а ч. Вет йўд ыле, сайынже ок кой.

С а м а й к и н. Содыки?

Г о р л а ч. Кузьма изай лакыште кия, а Ольошын кидыштыже — гусеничный лӱмик. Тетла мый нимом ом пале, йӱдса Ольош деч.

С а м а й к и н. Могайрак лӱмик?

Г о р л а ч. Ну, гусеница-влак южгунам пижыт, садлан кажне тракторышто теве тыгай кўртнӱ лом уло.

С а м а й к и н. Тыйым ужмеке, Алексеев гусеничный ломикшым 6р-дыжк6 кудалтыш?

Г о р л а ч. Уке. А-а, да-да, 6рдыжк6 кудалтыш.

С а м а й к и н. Алексеевын тракторжо деке ошкылмо жапыштет Удалов ден когыньышт коклаште могай й6к-й6ан шоктыш?

Г о р л а ч. Й6к-й6ан... ала-мо кычкырыме гай шоктыш, но трактор м6гырымаште сайынже колын шым шукто. Такшым гын, мыйын пылышем эре музыкальный маныт ыле. Мый самодеятельностьышто эре муренам. Григорин Юля ден вурседалме деч вара кудалташ логале. Шкетын мурынет гын, сольный концертым пу, а то п6тынь хорышто тыйын гына й6кет чаргыжеш, манеш. К6ранат.

С а м а й к и н. Тый, Эканов, кокыте ойлет. Шукерте огыл каласышыч: «Тракторжо эркин веле м6гыра», а ынде «тракторжо чот м6гыра, сайынже колышт шым шукто». Ик жапыштак? Кузе тыге леш?

Г о р л а ч. Нимом огеш ойло.

А Алексеевын пурла кабина омсаштыже технический 6кшык лийын огыл?

Г о р л а ч. Омса — омак, мо эше тушто?

С а м а й к и н. Омсан замокшо пенгыдын кучен, кабина омса шке почыт кертын огыл?

Г о р л а ч. Ну — уж Ольош ш6кш6 омсан тракторыш ок шич. Мыят завгар лиям ыле гын, молан мыланем шолдыргышо трактор, тек пача йол-шамыч почагыт.

С а м а й к и н. А «У корно» колхозын больницыш кудалшаш маши-нышкыже Удалов шке шинчын?

Г о р л а ч. Уке. Ме Колька дене коктын к6зыктен улына.

С а м а й к и н. А Алексеев?

Г о р л а ч. Ольош мо? Полша улде, кабина гыч ышат лек.

С а м а й к и н. Машиныш к6зыктымыда годым Удалов ила ыле?

Г о р л а ч. Вуйжо гыч в6р йогымым сайын шарнем, а молыжым...

С а м а й к и н. Умбакыже?

Г о р л а ч. А мо умбакыже? Кузьма изайым районысо больницыш шынден колтышна, а вара Ольош ойла: «Кудалына киноартистка Зоя деке». Тудо вет вуйлатыше — завгар, а ме мо...

С а м а й к и н. Кремгейсолаште кунар жап лийында?

Г о р л а ч. Й6двошт. Кызыт вет й6дш6, мом ойлаш. Эрдене толын улына.

С а м а й к и н. А Удалов нерген шоналтенда?

Г о р л а ч. А мо Удалов, тудым вет районысо эмлыме верыш... Мый гын тудым парня денат т6кен омыл.

С а м а й к и н. Лудын лекса, чыла чын возымо гын, киддам пышты-за.

Г о р л а ч. Прокуратурылан мый 6шанем, изием годсек мый — эре милиций воктене. Тушко пашам ышташат 6жыныт, Анна Степановна ок колто. Ончыл радамыште к6лат, манеш.

С а м а й к и н. Кызытеш. К6леш лийыда, 6жыктем.

Г о р л а ч. Мый мо, мый эре начеку. (Лектын кая.)

К о л ь к а ш у р а.

С а м а й к и н. Щеглов...

К о л ь к а. Мый, Колька.

С а м а й к и н. Николай... ачадан л6мж6?

К о л ь к а. Чмопи.

С а м а й к и н. Щеглов Николай Тимофеевич, каласыза, гаражыште але в6маште пырля лийыда годым Удалов к6 дене вурседылын але 6чашен?

К о л ь к а. Кузьма изай деч тыгайым нигунамат колалтын огыл.

С а м а й к и н. А к6 тудлан сырен коштын?

К о л ь к а. Кузьма изайлап к6 сырен кертын ала? Тудо, ял воктен

шала кошшо пийлан тоям кудалтет гынат, чара ыле. Йүэш гынат, эре малаш веле шона ыле.

Самайкин. Тудо кечын шуко йўын улыда?

Колька. М-м-м.

Самайкин. Щеглов, тыланда палаш күлеш: шоякым ойлышо уголовный кодексын статьяже почеш идалык кыч кум ий марте эрык илышым йомдарен кертеш. Садлан мыланна чын гына күлеш.

Колька. Пум эн ончыч Натуш Зиналан кондышна. Тушто ныл ате динагуратым, кок волжскийым йўынна.

Самайкин. Кунарын?

Колька. Кузьма изай, Ольош, Горлач, мый.

Самайкин. Вара?

Колька. Вара Метрий вате үжө.

Самайкин. Кунаре йўктыш?

Колька. Кок атым Натуш Зинан кудывечыштак йўна. Вара Мўк-лай куп лишан кок атым.

Самайкин. Тетла йўын огыдал?

Колька. Кондымекат, Метрий вате йўктыш. Вара — Кремгейсо-лаште, туштгыжо... ом шарне...

Самайкин. Кунар ияш улат?

Колька. Латшымыт.

Самайкин. Кө тракторым вүден?

Колька. Иктыжым Ольош, весыжым Горлач.

Самайкин. А молан тудым Горлач манат, вет тудын лүмжө уло?

Колька. А тудо... эре кычкыра...

Самайкин. А тый лүдат? Арам. Мемңан Совет закон почеш еным лүдыктылаш огеш лий. Закон ончылно чылан иктөр улыт, садлан кеч-могай шояк ой але ондалымаш садыгак тўжваке лектеш. Тудо йү-дым Паказыан коремыште Эканов дене пырля тьят Алексеевын трактор-жо деке миенат?

Колька. Ну...

Самайкин. А Алексеев тендам күртнө лом дене вашлие?

Колька. Молан?

Самайкин. Тудын кидыштыже күртнө лом лийын але лийын сгыл?

Колька нимом огеш ойло.

Самайкин. Щеглов, шойышташ шонет але?

Колька. Уке.

Самайкин. Мо уке?

Колька. Күртнө лом уке ыле.

Самайкин. А кө польшым йодын кычкырен?

Колька. Нигө.

Самайкин. А Удаловым машиныш кө күзыктен?

Колька нимом огеш ойло.

Самайкин. Комсомолец улат?

Колька. Ну...

Самайкин. Чын верч шогаш товатленат. А ынде енгын ойжо по-чеш чыным шылышет?

Колька. Ольош шкетын манме гаяк Кузьма изайым нумал шын-дыш, а Горлач польшышын гына койын шопыш. Мый Кузьма изайым тў-кен омыл. Кузе тыге лийын — ом пале.

Самайкин. А кө?

Колька. Нуно Ольош дене коктын лийыныт.

Овоч (куржын пура). Самайкин йолташ, нелеш ида нал, мый тендан деке.

Самайкин. Вучалтыза.

Овоч. Уке, вучен ом керт, пем содор паша. Мый гараж гыч учет-чина улам.

С а м а й к и н. Те, Шеглов, каен кертыда, күлеш лиеш, ўжыктем. Мыланем каласыде, нигушкат торашке каяш огеш лий.

К о л ь к а. Йбра. Мый пуштын омыл. Мый нимом ом пале.

О в о ч. Ынде аватым шарналтышыч. Ынде ават күлеш лийын, вў-машке логаретым сакен кайыме годым ават күлын огыл. Кунар гана тыйым ават шортын-шортын чарыш, шыч колышт. У-у, ужмышудымо тўшка! Чыланат, арака логар тўшка, пиктен сакаш йбрета. Намысдыме! Нолнер веле, а тудат тушкак!

К о л ь к а. Авай, авай (*Шортеш.*)

О в о ч. Икымше ден кокымшо бригада нигө деч ончыч ўден пытареныт, премийым налыт, вес эллам ужын кошташ путевкым нунылан пуат, а тендан логарда темын огеш керт. Калыккан — премий, а тыланда — тюрьма! Лек, кай, ужмем тыйым ок шу, айдеме сўрепка, пудий мўшкыр!

К о л ь к а н ю с л е н - н ю с л е н л е к т ы н к а я .

С а м а й к и н й о л т а ш, в у е ш и д а н а л, ч ы т ы м а ш е м к ў р л ы н! З а к о н ж о м ы й ы н к и д ы ш т е м л и е ш г ы н, а р а к а л о г а р т ў ш к а м ч ы л а ш т ы м с а к е м ы л е! М е м н а н м о т о р и л ы ш ы н а м н а м ы с л е н ы н ы ш т к о ш т!

С а м а й к и н. Мый тендам колыштам.

О в о ч. Самайкин йолташ! Мый ом ўшане, Ольош ең ўмбаке нигунамаат кидшым нолталын огыл. Тудо тулык, пеле тулык, манаш лиеш, ачаже уке. Изиж годсек тудым «Саве йымал», «Мераг иге» манын мыскылат. Пире чонан ачаже шке шочшыжо деч шылын коштеш. Чот йоратыше ўдырамаш чоным нимозшат огеш уж. Аваже, Серук акай, моткоч кумылзо. Утарыза Ольошым, утарыза! Шортын-шоштын, сўрвален йодам! Тудо вет ең ончылно веле шке сусыр чонжым ок палдырте. Тудо тугакат пиалдыме. Эше ойгым ешарыме ок кўл. Тудым шындат гын, тек мыйымат пеленже нангаят.

С а м а й к и н. Тидым суд онча. Титакше уло гын...

О в о ч. Ом ўшане, ом ўшане, ом ўшане!

С а м а й к и н. Медэкспертизын шымымыже эрла эрдене пале лнеш.

О в о ч. Вара мо лийын кертеш?

С а м а й к и н. Пушпшо ең лўмынак тыге ыштен гын, кум ий гын лу ий марте. Но эше ик гана ойлем, кузе суд онча. Лўмын огыл, шиж-дегече тыге лийын каен гын, вес статья.

О в о ч. Суд онча, маныда. Тугеже юрист семын полшыза, тек Ольош дене пырля судышко шылын кошпшо ачаже толын шинчеш. Тек колыштеш: могай эргым ончен куштен. Ато ялла воктен тыге йочам кышкылт кошпшо але ытыр! Удырамаш — кўртнбө чон, чылажымат чыта! Кайыкым пырче дене, а мемнан гайым йылме дене ондалат.

С а м а й к и н. Кўлеш лиеш, ўжыктена...

О в о ч. Сўрвален йодам — утарыза. Ольош титакан огыл, мый ўшанем.

С а м а й к и н. Мый тендам умылем.

О в о ч. Тау, Саймакин йолташ! Мый тыланда ўшанем.

С а м а й к и н. Закон почеш те комсомол погынымаште общественный защитникым судышко ойырен кертыда. Алексеев комсомолец?

О в о ч. Да. Тыгай пашалан мемнан Юля пеш тале, комсомол секретарь. Тау тыланда, Самайкин йолташ! Чеверын! Мый куржам!

С а м а й к и н. Чеверын! (*Телефон дене.*) Мыланем кумло нылытым. Лидия Сергеевна, поро кече! Самайкин, «Элнет» колхоз гыч. Удалов шотышто экспертиза лийын? Колыштам. Тыге, тыге. Эше ик гана ойлыза! М-м-м. Раш. Кунам тўрысnek лиеш? Йбра. А технический эксперт-влак лектыныт? Тау. (*Трубкам нышта, Ольош пура.*)

О л ь о ш. Кум гана «А» толын! Алексеев Алексей Алексеевич.

С а м а й к и н. Шичса, Алексеев!

О л ь о ш. Мый чыла ойленам. Пуртен шындыза вашкерак тюрьмаш-

С а м а й к и н. Тудо йўдым Пақызан коремыште тыйын кидыште молан гусеничный ломик лийын?

О л ь о ш. Нимогай ломикым мый ом пале.

С а м а й к и н. Шарналташ күлеш. Тракторетым шогалтымеке, Уда- лов лақыште кен, а тыйын кидыште — гусеничный ломик. Молан?

О л ь о ш. Мый ик гана ойленам: ом пале.

С а м а й к и н. А учетчица ўдыр вес семен шона.

О л ь о ш. Шонго ўдыр шыже карме дене иктак, чот пурлеш.

С а м а й к и н. Ийготшыым тергаш мыйын сомылем огым.

О л ь о ш. Изишт годым нуно чыланат пеш сай улыт.

С а м а й к и н. Тудо тыйым чот йората.

О л ь о ш. А-а-а...

С а м а й к и н. Тугеже ынет ойло?

О л ь о ш. Вўмашке коштым чараш күлеш але йоршын пытараш!

С а м а й к и н. Кузе тыге? Молан?

О л ь о ш. Оласе калык кевытыште ўстелым, пўкеным, телевизорым але тулеч молым налын — тудлан машина. Мўнггыжў конден пуат. А ялысе калык вольыклан шудым, конгаш олташ пуым, порт ышташ кермышым, пырнам кузе конда? Кленча ате дене. Ынет йў гынат, тунык- тат. Пошкудо деч вет оксам от нал. А йўаш — темкале веле. Ик гана вўмашке кает, вес гана, вара тамлын веле чучеш. Кў ўжеш манын, ву- чен веле коштат. А кушто вўма — тушто арака. Нигў вет тушко кочкаш але чай йўаш огеш кошт.

С а м а й к и н. Тугеже Удаловым вўма пуштын?

О л ь о ш. Да, вўма.

С а м а й к и н. А йолташет-влак кузе шонат?

О л ь о ш. Йолташ... Тенгече йўдым Горлач деке мутланаш шонен мийшыым, а тудо ыш пурто. Лўдыт. Мый дечем амыргыме деч лўдыт. А те ойледа, йолташ! Кўлан вара мый ўшанен кертам? Кўлан мый умылтарем, кў мыйым колыштеш? Мый пуштын омыл! Судитлыза мый- ым писынак! Уке гын, мый чынжымак... иктаж-мом ыштен кертам. Мыланем ынде садиктак!

С а м а й к и н. Чыла терген налде, нигўмат титаклаш огеш лий. Таче технический эксперт-влак трактордам тўрысек тергат. Эрла медэкспер- тизын шымлымыже пале лиш. Вара веле суд.

О л ь о ш. А мый ом мий.

С а м а й к и н. Тыге ок йорў. Шканет удам ыштет. Мо, кузе лиймы- жым чыла шылтыде ойлаш күлеш, приговорым лукмо годым суд тидым шотшы налеш. Молан тудо йўдым Кремгейсолашкыже каен улыда?

О л ь о ш. Зоя гына мыйым умыла! Молан наряд деч посна, йўдым? Зоя деке мяш мыйым нигў чарен огеш керт! Йўдым, телым, кеч-кунам мый тудын деке каем! Кеч лу, тўжем кўртнў саварым печышт — Зоя деч мыйым коранден огыт керт.

С а м а й к и н. А Удалов дене молан ўчашен улыда? Тудо йўдым, пу кондымо деч вара?

О л ь о ш. Кунам? Кушто?

С а м а й к и н. Родионова Вера Петровна кудывечыштыже?

О л ь о ш. Могой ўчашымаш? Метрий ватын кудывечыштыже мый тудым пыкше-пыкше трактор кабиныш кўзыктен шынденам. Тудо чот йўшў ыле. Мый тудым логалын омыл. А Пақызан коремыште маши- ныш кўзыктымына годым тудо ила ыле. Тыге лиш манын, кў шонен.

С а м а й к и н. А кў кўзыкташ полшен?

О л ь о ш. Чыланат.

С а м а й к и н. Сайракын шарналте.

О л ь о ш. Чыланат! Мо, огыда ўшане?

С а м а й к и н. Эканов дене коктын ойлымаштыда шукужо келшен ок тол. Кумындамат пўрля ушаш логалеш. Но тымарте Эканов дене тыланет вашлияш огеш лий. Мутым пуэт? Тыге күлеш!

О л ь о ш. Йўра. Мый каен кертам?

С а м а й к и н. Қызытеш...

О л ь о ш (омса деке эркин вуйым сакен кая). Мый тендам...

С а м а й к и н. Кольыштам.

О л ь о ш. Вара... (Лектын кая.)

Самайкин окна деке мия, уремыш онча, вара мөнгеш-оньыш коштын савырна. Устел деке миен, вуйжым кумык сакен шичеш. Изиш лиймеке, Серук лура, чурийже чот тургыжланыше.

С а м а й к и н. Тол, Сима, тол. Тенгече председатель дене пеш вара йўдым гына ярсенна. Тендан сурт воктеч эртен кайымым годым чонем пеш шупшо гынат, йўдым тый декет пураш шым тошт. Шич. Каласкале, кузе илет?

С е р у к. Алешик дене тыгае ок лий гын, мый нигунамат шке ом тол ыле.

С а м а й к и н. Садыгак кунам-гынат, кушто-гынат тыйым вашляям, ужам манын, мый ўшаненам. Кузе илышет, кушко тунам каенат, қолан?

С е р у к. Тошто шовычым молан угыч пидаш?

С а м а й к и н. Мо лийын кайыш? Армиийыш кайыме шенточем тый мыланем ик серышымат колтен отыл.

С е р у к. Ешан лийынат, шочшет уло?

С а м а й к и н. Ачатын первый серышыжлан мый шым ўшане.

С е р у к. Мом возен?

С а м а й к и н. Сима марлан лектын, марийже дене пиалан илат, манын. Вашке йочам вучат, тетла ит возо. Пуйто чыла кўрылтө. Первый йоратымаш. Молан тыге ыштенат? Молан ончыч вик ойлен отыл?

С е р у к. Йоратыме енгым колыштыт.

С а м а й к и н. Мыйын тунемме шуын.

С е р у к. А мыйын ачай ден авайлан сурт оза кўлын, мом ыштет...

С а м а й к и н. Шарнет вет, кунар гана ачат-ават деке миен сөрваленам, а нуно иктым: «Суртым кучыман». Ала мый йонгылыш лийынам. Туныктен, ойым пуышшо нигө лийын огыл, ачай фронт гыч пörтылын огыл, мый тудым ужынат омыл, ом шарне, авай деч посна ныл ияш кодынам...

С е р у к. Ындыже вет пиалан улат.

С а м а й к и н. Тыйым йоратыме семын огыл. Тый ала-мом шылтет? Жап эртен, ындыже кеч ойло, молан мыйым кудалтенат?

С е р у к. Ойлаш, манат?

С а м а й к и н. Да, да, да!

С е р у к. Нигунамат, нигөланат ойлаш огыл манын, мый шкаланем мутым пуэнам, але марте нигө ок пале. Шукын, түрлө семын йодыштыныт.

С а м а й к и н. Ачат дечын кокымшо серышым налме деч вара мый тыйым эн уда, йырнык шомак дене шудалынам.

С е р у к. Мыят тыйым южгунам шудалынам.

С а м а й к и н. Молан, молан?

С е р у к. Умыр мучко йораташ товатыме кас деч вара тый армиийыш кайышыч, а мый мўшкыран кодым.

С а м а й к и н. Йоратымем, йомдарыме пиалем!

С е р у к. Тыйын кайыме эрлашынак авай качым муын. Мемнан суртыш толаш келшыше качым. А мыйын көргем йўла. Шижам... Почешет куржаш армиийыш? Тидлан уш ситен огыл. Мемнан йоратыме тошкемыш толын, ик гана веле огыл тый денет мутланенам. Кузе лияш? Вес рвезым ондалаш? Уке! Йоча шочеш? Мыскылтыш! Тый кум ий гыч гына пörтылат... Тиде жапыште самырык ўдыр-рвезе-влак эл мучко сөреман мланде нерген ойленят. Мыят комсомол райкомыш кайышым — путевокым пуышт. Совхозым чогышна, у вер, у ег-влак. Ик жаплан чыла мондымо семын чучо. Кандаш тылзе гыч Алешик шочо.

С а м а й к и н. Тугеже тиде Алексей Алексеев мемнан, мыйын эргым?

С е р у к. Кум ий гыч Алешик дене ялышке ужаш толна. Шонышым:

ала тый пөртылынат. Тый уке улат. Пошкудылан, ачай-авайлан, сөреман мландыште марлан лектынам манын, каласышым. Пуйто вес гана марием дене толына. Тыйын нерген нимо ынже шарныкте манын, тушанак, сөреман мландеш, кодаш шонышым. Тушто Алешик школьш кайыш. Ныл классым пытарыш. Тудо ийыште авай колыш, вара тышке толаш перныш. Ачай шкетыныс.

С а м а й к и н. Алеша! Мыйын эргым! Симочка, йоратымем! Тыйын ик изи чучалтыш шинчавудетат — мыланем кугу титак! Ну молан чылашке умбакет налынат? Мыйже, мыйже вет ордыж, йот ег омыл. Тый эн ончыг мыйым мыскылтышыш луктынат. Пуйто мый уке улам. Шкет йоча, шкет ава! Ачаже кудалтен каен, шылын коштеш! Тыге лектеш.

С е р у к. Ачай ден авай садыгак тыланет лекташ тореш ылыч.

С а м а й к и н. Кунам каласышт: «Элнет» колхозышто преступлений...

С е р у к. Тыйын эргыч еным пушто...

С а м а й к и н. Эх, Алешик, Алешик...

С е р у к. Мо тудлан лийын кертеш?

С а м а й к и н. Судебный практикыште тыгайым колалтын огыл. Ача шке эргыжым судитла...

С е р у к. Мо лишь?..

С а м а й к и н. Медэкспертиза мом ончыкта.

С е р у к. А тыйын шонымаштет?

С а м а й к и н. Уке, уке, тыге ок лий. Тынар ий эртыме деч вара первый йоратымаш деч шочшо эргым вашлиям, да шкеак тудым...

С е р у к. Молан, кон верч тынаре ойго?

С а м а й к и н. Нуно пеш шуко йуыныт. Вара, Алешан ойлымо гыч, Удалов кабиньште мален каен.

С е р у к. Алешик нигунамат ег умбаке кидым нолталын огыл.

С а м а й к и н. Умбажыже тиде пашам мый терген ом керт, закон почеш мыланем огеш лий.

С е р у к. Амыргыме деч лудат?

С а м а й к и н. Ну молан тыге, Сима? Палет вет, мый нигунам, нимо шылтен ом керт.

С е р у к. Илыш тыйым вашталтен.

С а м а й к и н. Уке. Чынжымак, закон почеш мыланем огеш лий.

Прокуратурышто канашен ончем. А мый вет тыйым але марте титаклен иленам. Окмак.

С е р у к. Мом ыштет, пуралтын огыл.

С а м а й к и н. Тый эртак шкетын гына лийынат?

С е р у к. А колан култеш йочан удырамаш? Первый йоратымаш куаным пуэн огыл гын... Мыйын ик куанем лийын — эргым. Тудыжат те...

С а м а й к и н. Эх, эх, эх, молан, ну молан тунам?

С е р у к. Тидын нерген, жапет але кумылет лишь гын, вара мутлана. Кузьман капыштыже ег кид але кырыме пале лийшаш?

С а м а й к и н. Тидымак районышто медэкспертиза терга.

С е р у к. Мыйын шонымаште, тый ала-мом шылтет. Сөрвален йодам, чыла вик ойло, ожнысо йоратымашна, пиалдыме эргына лумеш.

С а м а й к и н. Алешалан ачаже нерген мом ойленат? Вет шинчаже, нерже, үпшö—чыла мыйын.

С е р у к. Изиж годым ачат мундыркö каен, манам ыле, а кугурак лиймекше...

С а м а й к и н. Тетла шылтен илаш нимолан. Мо, кузе лиймыжым чыла вик ойлена.

С е р у к. Лудам. Кызыт тыгай жапыште... А шке ешетлан мом каласет?

С а м а й к и н. Первый йоратымаш деч шочшо эргым мый дечем ни-могай внят коранден огеш керт... А тый нигунарат вашталтын отыл, манаш лишь. Тугаяк, йоршын тугаяк улат. Пуйто тенгече веле ме тый денет чеверласенна. Эргылан ачаж лумым пуэнат. Йоратенат...

Анна Степановна (пура). Поро кече лийже, Серафима Павловна!

Серук. Салам лийже. Мый... пашаште лиям.

Сам айкин. Йбра, Сима. Мый кайыме деч ончыч пурем.

Серук лектын кая.

Анна Степановна. Самайкин йолташ, кузе вара, иктаж-мо рашемеш?

Сам айкин. Мыланем пеш содор прокуратурышто лийман. Следствий пытен огыл. Анна Степановна, мый тиде ялыште кыдалаш школым тунем пытаренам. Кеч-могай тўшка паша деч вара калыклан лўмын шўльо але шемшыдан мелнам кўзштыт ыле. Устембалне — ўй, ўмбал, шор-торык, мўй. А вара гармоньчо куштымо-мурымо семым тарвата. Шоньшыжо, ўчашен-ўчашен, лудыш мурым шергылтарен але кумытын тавалтен. Тиде чынжымак колхозын чапле вўмаже лийын. Тиде шот денак кажне колхоз еш тыге ыштен шоген. Молан кызыт калыкын чапле вўма традицийжым ик аракашке гына савыреныт? Молан правлений, партийный организаций тыгай йордым, йырнык койышым огыт кукло? Тачысе илышлан йоршў уш-акылым, шўм-чоным тарватыше у йон нерген шоналташ огеш лий мо?

Анна Степановна. Шижам, утыж дене келгыш каен. Пытаргыш ийлаште шуко сайлыкнам йомдаренна.

Сам айкин. Умбакеже тиде пуштмым кў тергаш тўналеш, кызыт каласаш йосў.

Анна Степановна. Кузе тыге, а теже?

Сам айкин. Мыланем икте раш: эн ончыч, тыгай шучкыш кондышо тўн амалым тергыман. Мый тышке эше садыгак толам. Вара чылаж нергенат шўм-чоным почын мутланена. Ала мемнан илыш корнынат иктаж-кўлан полшен кертеш. Чеверын!

Анна Степановна. Чеверын!

Сам айкин. Алексеев ден Экановын тракторыштым кызыт кушылташ огеш лий. Район гыч технический эксперт-влак лектыныт. Таче нуно тыште лийыт. (Лектын кая.)

Анна Степановна пўлем мучко коштын савырна, ўстел деке миен шинчеш. Овоч пура, шортеш.

Анна Степановна. Мо лийынат, Овоч?

Овоч тугак чарныде шортеш.

Анна Степановна (Овочлан вўдым темен пуа). Овоч, лыплане, огеш кўл. Мо лийын?

Овоч. Ольош адак...

Анна Степановна. Мо адак?

Овоч. Эртен кайыше машина дене Кремгейсола могогыш кудале.

Анна Степановна. Молан шортат, ала пасушко каен.

Овоч. Пасушко кая улде. Кремгейсолашке ўдыр деке коштеш. Мыйым ондала...

Анна Степановна. Тый йонгылыш лият.

Овоч. Намыс. Мом ынде мый ойлем? Кузе лияш? Мый ўшаненам ыле, а ынде...

Анна Степановна. Ушанаш кўлеш. Ушан дене илет — чонетым куштылемдет.

Овоч. Анна Степановна, намысше ынде могай! (Шортеш.)

КОКЫМШО УЖАШ

КУМШО СҮРЕТ

Ташкем. Удыр-рвезе-влакын мураш-кушташ погынымо верышт. Тыгыде куэр. Умбалне ялысе пўргла гыч тул волгыдо коеш. Горлач ден Колька лектыт.

Горлач. Ну, ынде ойло.

Колька. Мом?

Горлач. Тиде кум кече жалыште кушто шылын киенат?

Колька. Авай луктын огыл.

Горлач. От шойышт?

Колька. Нигö дене вашлияш шуден огыл, а пашаш каяш—намыс, тракторжо вет — «под пломбой».

Горлач. Да-а, илыш тыйын — Копенгаген. Ну, кузе, мом йодыш-теш юристет?

Колька. Ну...

Горлач. Ну огыл, лачымын ойло. Мыйым от ондале, мыйын милицийыште палыме-влак улыт, мый тушто кок гана... Мом йодо, манам?

Колька. Ну, мынярым йуын улына, кон тракторышто Кузьма изай лийын...

Горлач. М-м-м, а тый мом?

Колька. Овоч тольо да поктен лукто.

Горлач. Ну, мом оварген шогалынат? Мый тыланет шыдан пырче омыл, а тый коля отыл. Ы-ы-ы-х, Колька улат. Вумашке каяш Ольош таратен, манам ыле. Оксам эре шке завгар семын налын. Кузьма, изайым тудо пуштын. Оксалан лийын.

Колька. Тый мо! Кузе?

Горлач. Кузьма изай колымеке, молан вара Ольошын кидыштыже гусеничный ломик лийын? Моло огыл, окса амал дене — бездон... Ме кумытын лийынна. Тый пуштын отыл, мый уке. Шарнен лий, тыге от ойло гын...

Колька. Шоякым ойлымылан статья!

Горлач. Тый парня кокла гыч йоршын вудла йогет. Нигузе тый денет по-товарищески ок лий. Нехлюдин! Ольош трактор руль воктек йушо шинчын? Ик нарушений! Наряд лийын? Уке! Кокыто! А кушто кумыто — тушто визыте! Ачаже уло? Уке! Закон — тайга!

Колька. А тый йуын отыл?

Горлач. А ко ужын? Натуш Зина? Юрист толмо деч вара порт йымалныже шылын кия. Тудлан идалыкаш статья лийын кертеш. А тый шып гына лий. Канга имнылан почшат мешая. Вуетлан йылмег кугу-у тушман лийын кертеш!

Колька. Керта-а-а-а-т!

Горлач. Пиалан егын агытанжат мура! Корка мыйын огыл, мый тушеч ом йу! Ну, по рукам?

Колька. А вара мыйым по статье?

Горлач. Тугеже огыт? Ну, йора. *(Каяш гарвана.)*

Колька. Шого...

Горлач. Уке, уке! Чын ойлат: ик орвашке самырык талгыде ден ускырт ушкыжым кычкаш ок лий. Мый тыйым механизаторлан туныктем. Ончыкылык герой лият. А тый мыйымак... Окмак улам. Окмак! *(Тиде жалыште сцена шенгелне удыр-рвезе-влакын мулен толмо йуышты шокта.)* Тышке толыт. Калык ончылно шкендым тале полмезе семын кучо. Суд тидымат шотыш налеш.

Колька. Йора.

Удыр-рвезе-влак мулен лектыт.

Юля. Умбақыже эртарена. Чыланат шып лийына.

Юля. Колыштса. *(Кидышкыже ик рвезе деч баяным налеш да шокта.)* А ынде каласыза, могай мура, семже кон? *(Шокта. Чыланат колыштыт. Шоктен чарнымеке.)* Ну, ко каласа, могай мура, семже кон? Иктым каласем: тиде порьен-влак нерген. *(Чыланат шып шинчат, икте-весышт умбаке ончат. Шижалтеш: огыт пале.)*

Горлач. Мый палем.

Юля. Ну, ойло.

Горлач. Ну, тугай пондашан, клубышто портретше кеча.

Колька. Менделей.

Горлач. Во-во-во! Точно, Менделей!

Юля. Менделеевышым паледа, уке?

Овоч. Метрий вате дене примус ылыжтым йўын-йўын, ушетым прочак йомдаренат. Тыйын конгыраштетше мо?

Колька. Чумара.

Овоч. Лачак тудо веле кодын.

Колька. А эше музыкант улам, манат.

Горлач. Ок кече мо, кеча, тыгай пондашан. А мый вообще марий музыкым веле йбратем.

Юля угыч тудо семымак эркын шокта.

Ольош (*тора гыч*). Соловьев-Седой. «Верные друзья» кинофильм гыч.

Юля. Чын, Ольош. «Верные друзья» кинофильм гыч. Эше колыштса.

Чыланат. «Кенгеж йўд». «Кенгеж йўд» гыч Санукын мурыжо.

Юля. Палышда. Эше колыштса. (*Шокта.*) Кõ каласа? Овоч, тетла ит ойло.

Горлач. Марийланже марий муро, ала-кушто колалтын.

Колька. Ну, ынде ойло, пондашан але пондашдыме? Кушто кеча?

Горлач. Ончо, мо таче пеш тырга лийынат? Нехлюдин! Тиде марий муро огыл. Вик ойлем.

Юля. Могай мурым мый шоктышым? Нигõ ок пале? Каласе, Овоч!

Овоч. Эрик Сапаевын «Акпатыр» операж гыч Эвикан мурыжо.

Юля. Почеламутым огына луд, у муро-влакым огына пале. Кушко вара жапнажым йомдарена?

Анна Степановна сценыш лектеш, тудым нигõ огеш тогдае.

Горлач. Ну, йбра лийже, тый, Юля, йодыштыч, а ынде мыйын йодыш лиеш.

Чыланат. Колыштына, колыштына!

Горлач. Немырсола Юркам паледа?

Чыланат шып лийыт.

Овоч. Уке, огына пале.

Горлач. Во! Немырсола Юркам огыт пале, а эше койышланат. Каласыза, кõ тугай Немырсола Юрка?

Юля. Чынжымак, Немырсола Юркам огына пале.

Горлач. Ну, каласыза, кõ пала, кõ?

Колька. Мый палем.

Горлач. Кõ?

Колька. Пырля трезвиловкышто шинчен улыда.

Горлач. О-о-о, палыш! Чемберлен! Дай петерик!

Юля. Кõм воштылыда? Кõм? Шкендам огыл? Намыс деч кеч изишак вожылам ыле. Самырык вуйдам йоршын аракаш йомдаренда. Тый, Горлач, пыртартыш жапыште могай у книгам лудынат?

Горлач шып шога.

Юля. Моктанащ нимо дене. (*Умбалне шогышо Анна Степановнам ужеш.*) Ой, Анна Степановна!

Чыланат: Анна Степановна, толза лишкырак. Мемнан — устный викторина.

Анна Степановна. Поро кас, йолташ-влак!

Чыланат: Поро кас, Анна Степановна!

Анна Степановна. Тый, Юля, шоныметым мучаш марте каласен шыч шукто.

Юля. Вашке у шурно шуэщ, а мемнан дене южыштын техникиш-тат ямде огыл. Вуйыштышт эре ик шонымаш: кõ гын таче ўжеш. Удымõ план нунын верч кўрылтõ. Тиде шагал, Кузьма изай колыш. Вашке суд. Калык суд.

Анна Степановна. Суд тыште, колхозышто лиеш.

Овоч. Мый гаражыш нигõ деч ончыч толам. Ужам: эрдене эрак

гараж йыр карме семын пӧрдыт. Иктыжлан пу кӱлеш, весыжлан — кермыч, туштак — шифер, шудо... Ме шкеак нуным локтылына.

Анна Степановна. Молан Родионов Викторым, Саша Петровым, Геннадийым ўжшӧ уке. Нуно, колхоз пашам кудалтен, аракалан лийын, нигуш огыт кай. Нуным пӱтынъ район, республика пала. Нунын деке тунемаш кошпыт.

Овоч. Анна Степановна, кызыт ме тебе ик тылзе жапыште 15 тонн олмеш 54 тонн горючийым йӱлалтен улына. Вара бухгалтерий ончылно шолыштшо семын кӧ чеверген шога? Мый!

Ик рвезе. Мыйын шоньмаште, калык суд деч ончыч мыланна шкенап погынымашым эртараш кӱлеш.

Вес рвезе. Чын. Уке гын чапле шурнынам жапыште поген налын огына керт.

Анна Степановна. Мый иктылан ӧрам: молан те мемнан ончыл егна ўмбаке огыда ончо? Саша Петров тендан гаяк механизатор, Ведеев тудлан «Москвич» автомашиным пӧлеклен. Молан, кузе шо-неда?

Юля. А тракторист Виктор Родионовым орден дене наградитлыме, депутатлан сайлыме.

Анна Степановна (*Ольош ден Горлач ўмбаке ончыктен*). Те коктынжат армийыште лийында. Шарналтыза, пич йӱдым ласка омынам аралыше салтак-пограничник кинде деч посна кодеш. Тиде салтаклан таче могай куаным конден улыда? Мо дене тудым кумылан ден улыда? А тудо вет йӱд дозорыш кайымыж годым тендан нергенат шона.

Ик жаплан чыланат шып лийт.

Ольош (*ончыко лектеш*). Тиде кечылаште шукынжо ўмбакем ир янлык семын ончат.

Горлач. Кӧ онча?

Ольош. Тыят ончет.

Юля (*Горлач ўмбаке*). Тый шып лий!

Ольош. Титакдыме ег ўмбаке ир янлык семын ончымыда вӱрем шолаш пурта. А кӧ мыйын чоньышкем ончалын: мо тушто? Мо? Мый палем: мыланем ўшан уке. Мый — еным пуштшо преступник улам! Но йӧршын лунчыргышо чоньштат чӱчалтыш поро ўшан кодшаш, очыни? Умаште Мӱклай купеш кечывал кечын Окаш Борис ден Толик тракторге пурен каен колышт.

Анна Степановна. Вӱма деч вара.

Ольош. Да, Анна Степановна, вӱма деч вара. Епим Степан Иванович кум эргыже, аракалан лийын, илышлан йӧрдымӧ кушкыт. А ме тугак: «Айда конден пу! Йӱктем!»

Колька. Чыным ойла. Шукертак кӱлеш ыле.

Горлач. Мо тыйже пеш...

Юля. Чарныза!

Овоч. А калык суд ончыко шке икшывыштым кышкылт коштышо ача-влакым конден шындыман. Мемнан ялыштак Натуш Зинан кок йочаже кушкеш. А кушто нунын ачашт?

Ольош. Сита! Огеш кӱл. (*Вуйым кумык сакен, ӧрдыжкӧ каен колта.*)

Анна Степановна. Молан те, чынжымак, рвезылан корштышо чонжым почаш эрыкым огыда пу? Мый первый гана Ольошым тыгайым ужам. Ме эре тудын ўмбаке «а-а-а, Ольош» маньн ончена, а шоньмашыже тудын тургыжланыше шӱмжӧ вошт ишалт лектеш.

Колька. Тургыжланыше, тургыжланыше... Ольош, Ольош! Кушко кайыш? (*Почешыже кая.*)

Анна Степановна. Йолташ-влак! Вес ганалан сайынрак ямдылалтыда, шонем. Нигӧ тендам сенген ынже керт. А жап шуэш: поэзий, музыка деч вара правопорядке нергенат, юридический закон-влак нергенат йодышташ тӱнгалына.

Горлач. Чын, вот тиде чын. Ты шотышто мый первый лиям.

Ю л я. Адакат моктанет?

И к р везе. Тый эн ончыч клубышто кӧн портретше-влак кечат— шымлен нал.

Вес рвезе. Кӧ пондашан? Кӧ ӧрышан?

Ю л я. У мурынам монден огыдал? Тӱнгал! *(Ик рвезе шокташ тӱнгалеш, ӱдыр-рвезе-влак мурат. Мура лыжган, кумдан йонга. Анна Степановна ик жаплан Юлям кучен шогалта).*

Ю л я. Анна Степановна, таче сайынжак ыш лек, эше рвезе-влак ямде огытыл, а южышт мешаят.

А н н а С т е п а н о в н а. Кужун вучет — ӱй ден мӱйым кочкат, вашкет — лапашым. Тыге вет? Нуно шонаш тӱнгалыныт. Тачысе кечылан тиде эн чот кӱлеш.

Ю л я. Мый нунылан ом ӱшане, утыж дене чоныш витареныт.

А н н а С т е п а н о в н а. Пасушто уржа вуй мланде деке пӱгырнен — киндан лият, вик шога — олымлан гына йӧра. Ольош вуйжым сакен. А тудын койышыжо дене вуйым сакаш, ой, йӧсӧ! Йӧсӧ кызыт тудлан.

Ю л я. Анна Степановна, тебе те закон, правопорядке нерген эрта-раш маньда. Чын, мый тидын дене келшем. Эрташ кӱлеш. Нуно вет нимом огыт пале. Палашат огыт тырше.

А н н а С т е п а н о в н а. Садыгак тӱнгалына.

Ю л я. Тебе кызыт кугу преступлений лийын — еным пуштыныт. А так годым вет юрист-влакым тыште от уж. Те кузе шонеда, кӧ тыге ыштен кертын? Кузьма шотышто манам.

А н н а С т е п а н о в н а. Суд онча.

Ю л я. Следовательжат каен, маньт. Кайымыж деч ончыч Ольошмытын сурт гыч лектын. Ала Ольошак...

А н н а С т е п а н о в н а. Ончылгоч каласаш йӧсӧ, но нуно кумытын лийыныт.

Ю л я. Анна Степановна, те тогдаен огыдал?

А н н а С т е п а н о в н а. Мом?

Ю л я. Тиде следователет Ольошла коеш.

А н н а С т е п а н о в н а. Мыйын эше ик шонымаш уло, кольышт... *(Мутланен каят.)*

Ик жап сцена пуста. Эркин Ольош лектеш, почешыже — О в о ч.

О л ь о ш. Арам почешем коштат. Мый ом ӱшане.

О в о ч. Мый армий гыч толметым кок ий вученам. Кӱлеш лиеш, эше вучем.

О л ь о ш. А студентетлан мом ойлет?

О в о ч. Тыйын ончылнет чонем яндар. Чын, студент почешем куржталын, но мый тудым йӧратен кертын омыл.

О л ь о ш. Ындыже тыланет шукуырак ийым вучыман.

О в о ч. Шӱмем ит турж. Тый нигӧм тӱкен отыл. Юрист дене мутланымаште мый тидым шижим.

О л ь о ш. Шижынат. Нунын ик шонымашышт: кузе гын еным решотка коклаш пуртен шындаш.

О в о ч. Адакат йонгылыш ойлет. Нуно мемнан верч вуйын шогат.

О л ь о ш. Нуным ужмеке, мыйын чыла вӱрем шолаш тӱнгалеш.

О в о ч. Арам, арам. Самайкин тыйын нерген ача семын шона.

О л ь о ш. Юмо аралыже тыгай ача деч. Шинчавӱдым уждымо — шӱмьыштет мо ышталтмым ужын огеш керт. Кодо мыйым шкетемым.

О в о ч. Тый, чынжымак, кызыт чыла шыдешкымет дене тыге ойлыштат. Йонгымьш шонет. Илен толын, умылет. Пален шого: мый тыйым йӧратенам. Шӱмем-чонем, ӱдыр чапем тыйым шонен араленам. Тый дечет весе мыйын нигӧ лийын огыл. Йоча шочеш гынат, тый декет сӧрвален огына мий. Шоналтен шуктет — миег. Мемнан омса почмо, уке гын... йомдарет. *(Овоч вуйым сакен кая. Ольош шкетын кодеши, неле музыка йонга. Изииш лиймеке, эркин Оксик лектеш.)*

О л ь о ш *(Оксикым ужын)*. Оксик акай!

О к с и к. А-а-а, Ольош. Тыят Кузьма изат деке?.. Кечывалым то-

лаш жап уке. Кок кугурак үдыремже лүдыт. Изижым малтен колтыме-ке, Кузьма деке шугарышкыже мийышым.

Ольош. Оксик акай, уло көргем почын ончыкташ лийже ыле.

Оксик. Огеш күл, огеш күл, Ольош. Мыйын гын титаклаш веле опыл, чот мутланашат вием уке. Мом шонем, куш каем — нимом ом шарне. Йүдшө-кечыже Кузьма гына конча. Нигунам шолдыра шомакы-мат колалтын огыл. Кугурак үдыремже гына йол үмбаке шогалже ыле. Первый йоча, ачаж деке пеш шугман.

Ольош. Мый...

Оксик. Тыйын вүран кидетым, ен вүран кидетым ужмем ок шу! Кө Кузьмам тыш шуктен? Кө тудын кум икшывыжым тулыкеш коден? Мо верч? Могай титакем верч, мемнам кудалтен, йүштө мландыш возо? А тый илет! Шыргыжат!

Ольош. Оксик акай, мый тудым түкен омыл!

Оксик. Уке-е! Тый түкен отыл, весат түкен огыл. Те ару улыда! Кидетат вүран огыл, а чонет? Чонышкет ончал! Молан шже койышет верч икшыван пөрөнгым күлдымаш пашашке шупшкедылынат? Мом шонен, эре йүктенат? Тиде шагал тылат? Шагал?! Вүр күлеш лийын, йолташетын вүржө? Тудын илышыже?! Кунам гына йыпшда темеш?! Ой, шүмем, шүмем...

Оксик, оным кучен, эркын шортын-шортын кая. Ольош, нимом вашешташ брын, келгын шонкален шога, вара кенета содор каяш тарвана. Самайкин лектеш.

Самайкин. Алеша!

Ольош. Адакат те? Те йөршынлан районьш каен улыда, маньыч. Йодышташ тунгалыда але вик кучен нангаеда?

Самайкин. Алеша!

Ольош. Мый правленийште чыла каласенам, тетла...

Самайкин. Каена мөнгет, ават вуча.

Ольош. Чаманаш толын улыда, але?..

Самайкин. Ават дене коктын ме тыланет пеш шуко каласышаш улына.

Ольош. Адак мо лийын?

Самайкин. Тый ит бр, Алеша, колышт гына. Коло ий угла мый аватым, тыйым вашлияш шонен, ұшан дене иленам. Коло ий ожно ме ават дене икте-весынам йомдаренна. Көн титакше верч тыге лийын — каласаш йосө. Тый, Алеша, изи отыл, умылет, шижат. Тый мыйын эргым, мыйын улат.

Ольош. Тиде шоя! Шоя!

Самайкин. Уке, Алеша. Илышыште тыгае кок гана лийын огеш керт. Тиде чын, Алеша.

Ольош. А молан ойырлен улыда, кө титакан?

Самайкин. Нигө титакан огыл.

Ольош. Но молан, молан?

Самайкин. Тыге лиш манын, нигө шонен огыл. Лу классым пытарымеке, мый умбакыже тунемаш шоненам, но вигак ыш логал. Тудо шошымак армийыш кайыштым. Служитлыме верна кок тылзе гыч веле пале лие. Мый эртак возенам, а мыланем — ик серышат. Верланымеке, первый серышым ават дечын огыл, а ачаже дечын налым. Орыктарыше, вучыдымо кочо вашмут.

Ольош. Мом возен?

Самайкин. «Сима марлан лектын, марийже дене пиалан илат, вашке шочшанат лийыт, тетла тудлан ит возо». Шүмым кочшо неле уверлан мый шым ұшане, идалык гыч ужаш толым, а ават, чынжымак, ялыште уке улмаш.

Ольош. Вара?

Самайкин. Вес качылан окымеш каяш огыл манын, комсомол путевка дене ават сөреман мландышке каен... Идалык мучко кушко гына кычалын возен омыл. Вара, пырля тунемме йолташна Миша Павлов тиде ял гычак возен ыле. Симат сөреман мландыште марлан лек-

тын, эргыже уло, манын. Аватым мый уло чон дене йӱратенам. Кызытат...

Ольош. Огеш кӱл.

Самайкин. Каена мӱнгет, аватат вуча, тушто пырля мутланена. Тый чылажымат тӱрысек палышаш улат.

Ольош. Мо тиде? Мо? Тый мыйым судитлаш тӱнгалат? А тый мыйым ончен куштена? Пукшенат, кеч иктаж тувыр-йолашым налын чиктена? Молан тый мыйым туныктена? Тый мыйым судитлен от керт! Тыйын тидлан прават уке! Мый тыланет ом ушане! Ом ушане! Огым! А калык суд ончылно мый чыла каласем. Уло кӱргӱ ойгем тӱрысек тӱжвак луктам. Чыла! *(Куржеш. Самайкин шкетын коदेश, келге шонымашан музыка йонга.)*

НЫЛЫМШЕ СҮРЕТ

Действий колхоз гараж капка воктене эрта. Метрий вате лектеш. Горлач пьсын эртен кая.

Метрий вате. Шого, шого! Пыртлан шогал, Горлач!

Горлач. Эн ончыч, Метрий вате енгай, Горлач огыл...

Метрий вате. Кузе Горлач отыл, чыланат тыйым тыге лӱмда-тыс.

Горлач. Ойленыт. А ынде Эканов Виктор Васильыч улам.

Метрий вате. Мо лийынат? Айда, примус ылыжтымем уло, кӱлеш гын...

Горлач. Пытен.

Метрий вате. Пытен ыле да таче — кевыт тич. Тентече конде-ныт. Нигӱ налше уке. Паказын куп вуйышто шудем уло, шолышт на-гаен кертят, начас конден шуэт ыле. Шудемже кияк монь огыл, пеш клевыран.

Горлач. Тый, енгай, монденат?

Метрий вате. Мом?

Горлач. А суд ончылно коля поч семен чытырен шогыметым монденат? Суд годым журиетше чевер помидор гай ыле. Мый вет ужым.

Метрий вате. Мо ынде...

Горлач. Мо ынде огыл, а мо вара? Вараже мо лийын кертеш? Юрист судышто кузе ойлыш? Тый вет законом йӱршынат от пале. Йӱсӱ, ой, йӱсӱ тендан гай дене. Ужыч вет: Ольошын ачаже юрист гынат — приговор, кок ий...

Метрий вате. Ну, Серукат пенгыде чонан айдеме, тынар ий саве йымалжым шылтен ашнен. Мо ынде...

Горлач. Тый, енгай, эре мо ынде огыл, а вик ойло: кузе ушетым пойдарет? Тый вет, уке: кӱ тугай Менделей? Кӱ тугай Менделеев?

Метрий вате. Мо ынде... Менделей кугызам кӱ ок пале, йоча го-дым эре тудын деке пӱкш погаш куржталына ыле.

Горлач. Портретше клубышто кеча, пондашан. Менделей огыл, а кугу химик Менделеев. Примус ылыжтымем тиде мо? Яд, аяр! Химический соединений «ЦО». Мом йӱктет — шкат от пале. Мемнам, самырык тукымым, осал аярм йӱкташ тыршыметлан уголовный кодексн статьяже почеш шелман! Быздон! Тыйым кок-кум ийлан — кӱртнӱ корно чогаш. Йӱра, химийым от пале, а музыкым, поэзийым? Кӱ тугай Чай, Чай...

Метрий вате. Чайкин Мӱклайын ковыра Йогоржо нерген ойлынет мо?

Горлач. Могай тыланет ковыра Йогор? Композитор Чаевский манам. Уке, Чайковский! Кунар мурым, кунар оперым возен — палет? Пытартыш жапыште могай у, йӱршын угыч возымо книгам, романым лудынат?

Метрий вате. Мо ынде, пеш утыж дене кӱшкӱ кӱзенатыс. Эше кунар кӱзаш шонет?

Горлач. А тошкалтышыжым молан ыштымем? Кӱзаш огыл мо?

Метрий вате. Кай, кай, окмак веле эре кугу, күкшө верым кычалеш, а ушан ең изи лукуштат коеш.

Горлач. Мый декем экзаменыш тол. Але кажне кастене «Устный викториныш», колат, Виктор деке «Викториныш кошт»! Юля, Юлечка эртара.

Метрий вате. Кечан кечыште куп лавыра эре йылгыжеш.

Горлач. О-о-ой, ончо, кө толеш? Закон— тайга. Курж, шыл, йыме! Эрла шурныш лектына, а тый тыште мешайкален коштат! Йолташ-влак, йолташ-влак, чапле техникым — ушанле кидыш!

Куржеш, Метрий вате вес могырыш шылеш. Самайкин толеш, гараж гыч Анна Степановна ден Юля лектыт.

Самайкин. Мый, Анна Степановна, визымше бригадыш каяш лектым.

Анна Степановна. Палем, палем, тушто тыйын лекциет лиеш. А молан йолын?

Самайкин. Пырдыж гай шюгышо тамле шурнын үпшыжым, тамжым мо дене вашталтен кертат? Садлан йолын гына ончен кайыман. Кугу, лўшкышө тенгызыште ийын кайыметла чучеш.

Анна Степановна. Чын. Закон сеныш. Тиде кок тылзе жапыште мемнан колхозышто ик транспортный нарушеният уке. Уке, тый тидым от шиж, ожно мо ышталтеш ыле, тый вет от пале. О-о-ой-ой!

Самайкин. Тендан дене комсомол вий куатле.

Анна Степановна. Керташыже кертат. Нунын деч посна ик поро пашат огеш ышталт.

Юля. Анна Степановна, ончалза, теве мыйын кунар йодмаш уло: чыве ферма гыч, Актуган лук гыч, кумшо, шымыше бригада гыч, парникысе, зверофермысе ўдыр-влак Алексей Сергеевичын лекцийжым йодыт. А тудо гына коштын, кунам шукта? Мемнан колхозыш вет индеш ял пура.

Анна Степановна. Тый мо? Тагасаш чылан ямде улыт?

Юля. Пеш чыр лийынат. Куткыла тыршат.

Анна Степановна. Кай, каласе, ме Алексей Сергеевич дене тушто, тагасыме верыште лийына. Вучена. (Юля кая.) Таче райком гыч мутланьшт. Моло колхозат шкаланьшт юристым йодыт. Тый от пале, кузе мый йывыргенам. Председательын пашаже — тиде... ой-ой-ой. Тый мый декем яндар юж семын пеш жапыштыже толынат.

Самайкин. Мый самырык годсо первый йоратыме пиалем муынам. Тачысе лекцийыште тидын нергенат ойлаш шонем. Самырык ўдыр-рвезе-влак первый йоратымашым нигунамат, нимо денат ынышт вашталте.

Анна Степановна. Ольош кузе?

Самайкин. Жап күлеш. Жап.

Анна Степановна. А Овоч нерген?

Самайкин. Ойгыра.

Анна Степановна. Мутат уке, пеш чот куатле ең гына күчык жапыште шкенжым сенен кертеш. А Ольошлан кызыт, шкенжын койышыж дене кредалын, пўйым пурын сенашак күлеш. Каена пасуш. Вашке мият.

Самайкин. Анна Степановна, кузе вара вўма шотышто?

Анна Степановна. Тиде вўма шомакым эше кужу жап огыт мондо докан. Но ончыкыжым арака вўма огеш лий. Ик шот дене тидлан кунам-пынат мучаш лийшаш ыле. Ындыжым пўтынь колхоз калык, утларакшым самырык, умыленыт. Тенийсе кенержым кужу жап шарнаш тўналыт. Шукынжо кызыт койышыштым тергат, шонем. А калыклан шке сурт көргө сомылыштлан лўмын тракторым, машина-влакым ойырена. Чыла закон почеш лийже. Ондакрак күлеш ыле, да эре паша, паша... Товатат, тыгай неле ойго деч коранына ыле.

Юля. Кажне кечын гаяк гараж деке толеш, я тышеч эртен кая. Шылтынеже гынат, вик коеш, кө тудын чонжым тышке шушпеш.

Серук лектеш.

Серук. Поро кече, Юля! Пашат кузе кая?

Юля. Поро кече лийже, Серафима Павловна. Эркын тунемам. Ончыч лұдынам ыле. Тынар пөръенг коклаште Овоч шкетын кузе учетчи-цылан ыштен жертын — брат веле. Кушто гын кызыт цкеже, ик серышат уке. Кенета, шижде манаш лиеш, лектын кудале. Ойлат — БАМ-ыш.

Серук. Тушто. Ила сайын, паша желша, манеш.

Юля. Тыланда серышым колтен? Ой, Серафима Павловна, ончыктыза ыле, кушто, могай верыште, кузе ила, мом воза?

Серук. Таче налынам.

Юля. Ой, кастене монтгыда мием, йбра?

Серук. Мий, ұдырем, мий. Ольош тыште?

Юля. Ямдылалтыт. Вашке тағасымаш.

Серук. Ойло. Пыртлан лекше.

Юля. Йбра. Вара кастене мием. Овоч — БАМ-ыште, брат веле. *(Куржаш тарванд.)* Эше мом воза? Йбра. Кастене лышт гына лудына. *(Куржеш.)*

Серук *(кўсенже гыч Овочын серышыжым луктеш, икмынар жап лудшыла коеш)*. Коло кум ий ожно мыят тыгак сьреман мландьш лектын кудалыым. Эх, Овоч, Овоч...

Ольош лектеш.

Серук. Тол лишкырак. На луд. *(Серышым шуялта.)*

Ольош *(серышым лудаш тўналеш. Южышто Овочын йўкшө шокта)*: «Пагалыме Серафима Павловна. Серук акай! Серышемлан ида бр. Тыгай жапыште тендан дене гына нимом шылтыде муланыме шуэш. Те мыйым умыледа, шонем. Теат мыйын ийготыштем тыгак ыштен улыда. Паша тыште шуко, йырым-йыр пич чодыра. Ончыч йўштыла чучо, ынде эркын тунемам. Тыште мемнан Марий кундем гычат ұдыр-рвезе-влак улыт. Илена палаткыште, шыжылан пьрт шуэш. Чўчкыдын тендан нерген шонем. Кузе суд эртыш? Кө титакан? Палем, Ольош тыгайым ыштен кертын огыл...» *Ольош умбакыже лудмым чарна.)*

Серук. Шижат докан, йьрата тудо тыйым, уло чонжо дене йьрата. Тудлан кызыт йьсө, пеш чот йьсө. Вет Овоч шкетын огыл, тудо тыйын йочатым нумалеш. Овочлан кызыт ик поро шомакшат мом шога? Эх, эргым, утыж дене орадыланышыч. Кызыт тидым от умыло гын, илен-толын, чот окынаш тўналат.

Ольош. Огеш кўл, авай. Кушто кызыт Алексей Сергеевич? Тудын дене канашаш кўлеш.

Серук. Ачат тыйын, Алексей Сергеевич, закон почеш Кузьман колымыж нерген пашам тергышаш огыл ыле. Но тудо брдыжкө коранын огыл, а чыла закон почеш шуктен толын. Мыят ончычшо лұдынам ыле, вес прокурор, следователь толыч, но ачат закон ончылно яндар чонан улмыжым тўрысnek ончыктен.

Ольош. А мыйже мо? Мый, Кузьма изайым тўкен омыл маньын, кунар гана ойленам ыле. Тудо шке чот рўзалтме дене трактор кабина гыч лектын возын. Суд марте тыят ўшанен отыл. Пылышыштем йўдшө-кечыже шучко ой пьрдеш: судитлыме ег, тебе судитлыме Ольош кая. Кузьма изайын йочаж-влак, кушкын шумекышт, мыйымак титаклаш тўналыт.

Серук. Титаклыме деч лұдынат?

Ольош. Уке.

Серук. Руль воктеке шинчынат гын, шке верчет веле огыл, воктенет шинчыше верчынат вуйын шоget. Тый тидым монденат. Молан тынаре йўаш кўлын? Вет Кузьман капыштыже экспертиза арака деч мольым нимом муын огыл. Кок ий. Кок ий, жалыште тышттак пашам ышташ тўналат. Тыште шўртненат, эргым, тышттак поро лўметым пьртылтө.

А кушко кайынет ыле?

Ольош. Овоч деке.

Серук. Йөршын?

Ольош. Уке, авай. Ме Овоч дене тыште лийына. Тыште. Ит лүд. Шылын куржаш шонымашем уке. Чылажат мыйым чот рүзале... Авай, мый иктым йоднем.

Серук. Йод, эргым.

Ольош. Тый нелеш ит нал.

Серук. Ойло.

Ольош. Алексей Сергеевич ушан-шотан, сай ег. Молан але мар-те шылтен иленат?

Серук. Тидын нерген, эргым, тыште огына мутлане.

Ольош. А кушто, кунам?

Серук. Теве Овоч деке миен толат, пырля ушнеда, вара мутла-нена.

Ольош. Тугеже... *(Пауза деч вара.)*

Серук. Чын, эргым, чын ыштет!

Ольош. Овоч ончылно титакем кугу. А вет кузе йөратенам!

Серук. А кызыт?

Ольош. Шүмем йўла. Овоч тышеч кайымеке, мыланем туге йок-рок.

Ю ля *(лектеш)*. Жап, жап! Актуганов Аверкий!

Аверкий *(куржын лектеш)*. Мый!

Ю ля. Петров Саша!

Саша *(куржын лектеш)*. Мый!

Ю ля. Юра Андреев!

Юра *(лектын шогалеш)*. Мый!

Ю ля. Алексей Савостин!

Савостин. Мый! *(Ик радамьш шогалеш.)*

Ю ля. Щеглов Николай!

Колька. Мый! *(Пырля шогалеш.)*

Ю ля. Эканов Виктор!

Горлач. Васильч! Мый! Эре начеку! Кумдан палыме Советский композитор Василий Павлович Соловьев-Седой шүдө угла мурым, латкандаш опереттым, шүдө коло кинофильмылан музыкым возен. «Подмосковные вечера» мурыжым уло тўня шергылтара. Муралташ мо?

Колька. А клубышто кечыше пондашан Менделей?

Горлач. Менделеев — кугу химик. Юлечка, мый дечем! *(Пеледышым шуялта.)*

Колька. А Нехлюдин шотышто кузе? Адакат «рушарня»?

Горлач. Эн ончыч, Лев Толстойын геройжо Нехлюдин огыл, а Нехлюдов. А кокымшо — «Рушарня» пытен. «Рушарня» огыл, а угыч ылыжмаш!

Ю ля. Йөра, йөра, шижам, паледа. Музыка, поэзий, литература, живопись нерген шымлымашна посна лиеш! А таче!

Анна Степановна лектеш.

Ю ля. Председатель йолташ! «Элнет» колхозын механизаторжовлак у шурно лүмеш тагасымашлан ямде улыт!

Анна Степановна. Кө утларак мастарын шке тракторжым, комбайнжым, машинажым вүден мошта? Көн шинчаже пүсө, көн кидше лыбырге, вурс гай тале, көн күртнө талгыдыже вяйрак — тергаш тўнгалына! Судейский коллегий тендам пасушто вуча! Ну, кумдан палыме композиторын могай мурыжо дене соцтагасымашым тўнгалына?

Ик рвезе. Марий мландеш шочын-кушшо уста композитор Андрей Эшпайын «Корныш» мурыжо дене!

А. Эшпайын «Корныш» музыкыжо йонгалтеш. Чыланат, тиде мурым авалтен, рат дене ошкыл эртат. Трактор, комбайн, машина тарваныме йук талышна. Лач Ольош, кугу титакшым шижын, ойганен шоген кодеш.

Ш о в ы ч